

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Острозька академія»
Інститут міжнародних відносин та національної безпеки
Кафедра міжнародних відносин

Кваліфікаційна робота

на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему: **«Відносини між Україною та Естонією: становлення, сучасний стан і перспективи»**

Виконала студентка 2 курсу, групи зММв-2
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»,
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини»

Било Світлани Михайлівни

Керівник – доктор політичних наук,
професорка Сидорук Тетяна Віталіївна

Рецензент – _____

Робота допущена до захисту
(протокол № ____ засідання кафедри міжнародних відносин
від _____ 20__ року

Завідувач кафедри міжнародних відносин: Тетяна СИДОРУК

м. Острог – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКО-ЕСТОНСЬКИХ ВІДНОСИН	8
1.1. Становлення і розвиток відносин між Україною та Естонією	8
1.2. Нормативно-правова база українсько-естонських відносин	14
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЕСТОНІЄЮ	22
2.1. Позиція Естонії щодо російсько-української війни	22
2.2. Підтримка Естонією України на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції	33
Висновок до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЕСТОНІЇ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ І БЕЗПЕКИ	43
3.1. Співробітництво України та Естонії в торговельно-економічній сфері ..	43
3.2. Співробітництво України та Естонії у сфері безпеки й оборони	50
Висновок до розділу 3	57
РОЗДІЛ 4. КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНА ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЕСТОНІЇ	59
4.1. Співробітництво у сфері культури і науки	59
4.2. Співпраця України та Естонії у сфері діджиталізації і впровадженні електронного урядування	66
Висновок до розділу 4	73
ВИСНОВКИ	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	78
ДОДАТКИ	99

ВСТУП

Україна й Естонія глибоко зацікавлені у розвитку взаємного двостороннього співробітництва. Попри те, що дві держави не мають спільних фізичних кордонів, Україна й Естонія пов'язані спільним радянським минулим та подібними спрямуваннями у їхніх зовнішньополітичних прагненнях. Така зацікавленість у відносинах породжена декількома факторами: спільною історією, членством Естонії у західних структурах, орієнтацією обох держав на розвиток цифрового суспільства та російською загрозою. Між двома країнами також існує тісна мережа політичних, економічних та культурних зв'язків. У сучасних реаліях для Естонії Україна – наріжний камінь європейської архітектури безпеки, у той час як наша держава розглядає Естонію як «вікно» у європейський світ.

Актуальність дослідження полягає у тому, що вивчення процесів становлення міждержавних українсько-естонських зв'язків та аналіз їхнього сучасного стану дозволить визначити ефективні й неефективні аспекти співробітництва, які гальмують розвиток подальших відносин між державами.

Стан наукової розробки теми. Тематиці наукової роботи присвячена невелика кількість напрацювань. Співробітництво України та Естонії більшість науковців аналізували за допомогою так званого «колективного підходу», тобто у контексті співробітництва України із трьома державами Балтійського регіону. Проте навіть такі роботи здебільшого узагальнені або застарілі, не містять новизни. Такий підхід у дослідженні даної тематики було використано у роботах українських дослідників, а саме Р. Марценюк¹ і К. Могильницької², які досліджували військову співпрацю України з країнами Балтії. Окремо стосунки України й Естонії вивчали: С. Хорошенюк, який досліджував співпрацю двох

¹ Марценюк Р. Військова співпраця України та країн Балтії (1991-2017). Європейські історичні студії. Науковий електронний журнал. 2017. № 8. URL: <https://drive.google.com/file/d/1mL1OQwtNoqkNN8QgGn-RRFECcnLLpgNp/view>

² Mohylnytska K. Cooperation between Ukraine and the Baltic states in the field of security and defense after 2014. EVROPSKÝ POLITICKÝ APRÁVNÍ DISKURZ. Kyiv, 2020. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-4/05.pdf>

держав в галузі культури і науки;³ Т. Шпарага і М. Михалюк вивчали проблему інтеграції українців в Естонії;⁴ І. Кулага аналізував і порівнював розвиток електронного урядування в Україні та Естонії.⁵

Серед зарубіжних досить мало науковців, які українсько-естонські відносини досліджували: А. Женченко⁶, яка вивчала риси неорегіоналізму у відносинах, Т. Ченг⁷ аналізував погляд Естонії на війну в Україні, Яухіайнен Й. приділяв увагу українській діаспорі в Естонії.⁸

Проаналізувавши стан наукової розробки можна сказати, що на сьогодні немає повних і нових досліджень, присвячених українсько-естонським відносинам і дана тема потребує подальшого дослідження.

Метою наукової роботи є вивчення й аналіз двосторонніх відносин України та Естонії на сучасному етапі. Для досягнення мети поставлені такі **завдання**:

- окреслити становлення і розвиток двосторонніх відносин між Україною та Естонією;
- проаналізувати нормативно-правову базу українсько-естонських відносин;
- визначити і дослідити основні сфери співробітництва двох держав;

³ Хорошенко С.І. Україна-Естонія: співробітництво в галузі культури, освіти і науки. Вісник НЮІ ім. Ярослава Мудрого. 2012. 12 с.

⁴ Шпарага Т., Михалюк М. Українці в Естонії: проблеми асиміляції та інтеграції. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 27 с. URL: https://www.academia.edu/34775403/УКРАЇНЦІ_В_ЕСТОНІЇ_ПРОБЛЕМИ_АСИМІЛЯЦІЇ_ТА_ІНТЕГРАЦІЇ_UKRAINIANS_IN_ESTONIA_PROBLEMS_OF_ASSIMILATION_AND_INTEGRATION_doc

⁵ Кулага І., Ткаченко О., Клівак В. Компаративний аналіз упровадження та розвитку електронного урядування в Україні та Естонії. *Стратегія економічного розвитку України*. №46. 2020. С. 36-52. URL: https://www.academia.edu/81444844/Comparative_analysis_of_formation_and_development_of_electronic_governme nt_in_Ukraine_and_Estonia

⁶ Zhenchenko A. Ukraine as a foreign policy priority of Estonia: a feature of neo-regionalism. Bachelor's Thesis. Tallinn University of technology. Tallinn, 2016. 56 p.

⁷ Cheung T. The Crisis in Ukraine: An 'Estonian' Perspective. Konrad Adenauer Stiftung. 2015. P. 5. URL: https://www.academia.edu/16684277/The_Crisis_in_Ukraine_An_Estonian_Perspective

⁸ Jauhainen J. Temporary protected Ukrainians and other Ukrainians in Estonia. University of Turku. Turku, 2022. 138 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/364817798_Temporary_protected_Ukrainians_and_other_Ukrainians_in_Estonia_2022

– надати оцінку позиції Естонії щодо українсько-російської війни та євроатлантичних прагнень України.

Об’єкт дослідження: зовнішня політика України.

Предмет дослідження: українсько-естонські відносини.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Мета дослідження і характер поставлених завдань зумовили необхідність використання емпіричних, теоретичних, загальнонаукових і конкретно-наукових методів: для окреслення загальної характеристики питання використано описовий метод; за допомогою історичного методу простежено еволюцію відносин двох держав; метод синтезу та аналізу допоміг виокремити потрібну інформацію з масиву джерел та літератури. Метод івент-аналізу був використаний для аналізу публічних виступів високопосадовців, а контент-аналіз дозволив оцінити прес-релізи, розміщені на урядових сайтах Естонії. Використаний економічний метод для дослідження показників товарообігу між державами. Висновки дослідження зроблено за допомогою використання методу індукції.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період з 1991 р. по 2022 р. Нижня межа зумовлена розпадом СРСР та отриманням Україною та Естонією незалежності, а верхня – сучасним розвитком відносин. При написанні роботи авторка інколи виходить за нижню межу задля повного дослідження становлення та еволюції двосторонніх відносин.

Географічні межі охоплюють територію Східної Європи, а саме Україну та Естонію.

Джерельна база дослідження складає значне коло джерел. Використані матеріали умовно можна поділити на декілька груп. Перша група включає у себе нормативно-правові документи: міжнародні та міжвідомчі договори і угоди, зокрема: Договір про дружбу і співробітництво 1993 р., Декларація про

поглиблення співробітництва і партнерства 1995 р., Угода про економічне, промислове та наукове співробітництво 2007 р. та інші.⁹

Другу групу складають матеріали двосторонніх зустрічей, прес-релізи, офіційні виступи, заяви та інтерв'ю державних діячів.¹⁰

Третю групу складають звіти і статистичні дані: щорічні звіти Служби зовнішньої розвідки Естонії 2021 р. і 2022 р.¹¹, дані щодо українсько-естонського товарообігу від Державної Служби Статистики України,¹² дані щодо економічних спроможностей Естонії від МВФ, дані Національного банку України,¹³ рейтинг Індексу цифрової економіки та суспільства.¹⁴

Четверта група – це матеріали новинних агентств, а саме: міжнародних *Reuters, BBC News, The Guardian, The Economist, CNN*; українських *Європейська правда, Економічна правда, УНІАН, Суспільне*; естонських *ERR news, Delfi*.

До п'ятої групи можна віднести офіційні сайти державних установ, такі як офіційні веб-сайти Міністерства закордонних справ України (<https://mfa.gov.ua/>), Міністерства закордонних справ Естонії (<https://www.vm.ee/en>), Урядовий портал України (<https://www.kmu.gov.ua/>), офіційні сторінки Посольства України в Естонії (<https://estonia.mfa.gov.ua/>) та Посольства Естонії в Україні (<https://kyiv.mfa.ee/>), офіційний сайт Рійгікогу (<https://www.riigikogu.ee/>) та ін.

Практичне значення роботи полягає у тому, що дослідження можна використати в навчальних цілях та у роботі з питаннями, пов'язаними із відносинами України й Естонії. Робота може бути використана при підготовці до

⁹ Договірні-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 03.08.2022)

¹⁰ Див. наприклад: Важливо вчитися на досвіді інших. Інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Естонської Республіки в Україні Гертом Антсу, *ГДІП*. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/1-2018-30.pdf> (дата звернення: 21.09.2022)

¹¹ International Security and Estonia 2022. Foreign Intelligence Service of Estonia. 2022. URL: <https://raport.valisluureamet.ee/en/foreword/> (last accessed: 10.08.2022)

¹² Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.09.2022)

¹³ Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2022)

¹⁴ The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (last accessed: 10.11.2022)

лекційних чи практичних занять з таких предметів, як Зовнішня політика України, Зовнішня політика країн ЦСЄ та ПСЄ.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у комплексному розкритті українсько-естонських відносин, оскільки більшість науковців розглядають дану тему в контексті відносин України з Балтійськими державами або в межах окремих аспектів співпраці.

Практична апробація. Частина отриманих результатів дослідження була відображена у наукових статтях «Співробітництво України та Естонії у сфері безпеки і оборони (1991 – 2022)» і «Роль Естонії у запровадженні цифрової трансформації України», опублікованих на науковому блозі Національного університету «Острозька академія»

Структура роботи обумовлена поставленими цілями та завданнями дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох основних розділів, восьми підрозділів, висновків та списку використаних джерел і літератури, додатків. Загальний обсяг роботи складає 75 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЕВОЛЮЦІЯ УКРАЇНСЬКО-ЕСТОНСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Становлення і розвиток відносин між Україною та Естонією

Своїм корінням контакти між Україною та Естонією сягають ще часів Київської Русі, коли у 1030 році Ярославом Мудрим було засновано місто Юр'їв – сучасне місто Тарту.¹⁵

У ХІХ столітті відбулося переселення малоземельних естонських сімей у села Криму, які були залишені кримськими татарами. А відповідно до перепису населення 1897 року на території України проживало 2227 естонців – 2210 з яких проживали в Криму. Якщо ж говорити про українців в Естонії, то це переважно були студенти й професори Дерптського університету (сучасний Тартуський університет).¹⁶

У листопаді 1898 року було засновано перше українське товариство – підпільне Українське студентське товариство в Дерпті (Тарту). Засновником і першим керівником товариства був Федір Матушевський. Товариство вимагало автономії України в межах національної території та права на освіту, літературу та журналістику українською мовою. При товаристві діяв театральний гурток, жіночий хор, невелика бібліотека. Товариство організовувало концерти, ставили українські п'єси. На заходи були запрошені й естонці, які таким чином мали змогу познайомитися з українською культурою.¹⁷

Важливим етапом у становленні відносин між Україною та Естонією є ХХ століття, яке має для обидвох держав спільний контекст – здобуття незалежності, її втрата, боротьба з СРСР, пережиті репресії і терор, поновлення незалежності.

У 1918 р. Київське естонське товариство звернулося з проханням надати статус представника інтересів громадян Естонії в Українській Народній Республіці Едуарду Яковичу Рітсону – це стало першою спробою встановити дипломатичні зв'язки між двома державами. Рітсон також очолив естонський народний комітет,

¹⁵ History of Tartu, *Tartu*. URL: <https://tartu.ee/en/history-of-tartu> (last accessed: 02.12.2022)

¹⁶ Країни світу і Україна. Енциклопедія. Кудряченко А.І. Видав. Фенікс. 2017. 564 с. С. 66. URL: https://archive.org/details/kr_sv01/mode/2up

¹⁷ Ukrainlased. Rahvused Eestis. Lvivi Riikliku Polütehnilise Ülikooli kultuuri-, hariduse- ja diasporaasuhete rahvusvaheline instituut. 2015. Leh. 50. URL: <http://krok.miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/06/Ukrainaest1.pdf>

який займався захистом інтересів естонців і організацією повернення їх на батьківщину. Проте дане вирішення даного питання було призупинено у зв'язку з тим, що Естонську Республіку захопили більшовики.¹⁸

З відновленням УНР й приходом до влади Директорії Рітсон звернувся цього разу до Міністерства закордонних справ й 30 грудня 1918 року він отримав охоронний лист від уряду УНР, який підтверджував його статус представника Естонії в Україні.¹⁹

У березні 1920 р. Естонія офіційно визнала незалежність Української Народної Республіки. З 1919 р. в Естонії перебувала дипломатична місія УНР, яку очолював Євген Голіцинський. У Львові ж діяло Консульство Естонської Республіки, яке займалося справами естонців в Галичині. Таким чином між державами було започатковано відносини на дипломатичному рівні.²⁰

У 1920 р. уряд Естонії разом із урядами Литви й Латвії звернулися до Ради народних комісарів УСРР з проханням надати їхнім громадянам, які проживали на території України, статус «іноземних».²¹ У 1921 р. було укладено «Договір між УСРР та Естонією», а також підписано угоду «Про порядок оптації громадянства» і «Правила вивезення майна осіб, які оптують українське/естонське громадянство».²²

Кількість українців в Естонії почала значно зростати після Другої Світової війни. Причин було декілька: багатьом репресованим українцям, наприклад, після відбуття покарання було заборонено повертатися до України і вони

¹⁸Матяш І. Іноземні представництва в Україні (1917-1919 рр.): державна місія та повсякденність. НАН України. Інститут історії України. Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ. 2019. 556 с. С. 360. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Matiash_Iryna/Inozemni_predstavnytstva_v_Ukraini_19171919_rr_derzhavna_misiia_ta_povsiakdennist.pdf

¹⁹Там же, 375 ст.

²⁰ Країни світу і Україна. Енциклопедія. Кудряченко А.І. Видав. Фенікс. 2017. 564 с. С.19. URL: https://archive.org/details/kr_sv01/mode/2up

²¹ Українська РСР на міжнародній арені. Збірник документів. (1917–1923 рр.). В.М. Корецький. Київ. 1966. 668 с.

²² Купчик О. Демократичні держави й радянські республіки “постімперського простору” у налагоджені офіційних відносин з УСРР (1919-1923 рр.). 2015. 16 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1zJUgTi6_BzV6EXiYlg7XTQICoox0VOAX/view

оселилися в інших місцях, зокрема в Естонії. Крім того багато хто знайшов тут новий дім у зв'язку з пошуком роботи.²³

Одразу після розпаду СРСР Естонія та Україна одними з перших визнали незалежність одна одної. Україна визнала незалежність Естонії 26 серпня 1991 р., у той час як Естонія визнала незалежність України 9 грудня того ж року. Дві держави швидко встановили міцне партнерство, про що свідчить започаткування 4 січня 1992 року дипломатичних відносин та відкриття посольств.²⁴

З середини 1990-х майже десятиліття ні Естонія, ні Україна не виявляли особливого інтересу одна до одної. Якщо незалежна Естонія мала відносно монолітні політичні еліти, які були віддані сприянню інтеграції Естонії в західні структури, то українська політична сцена постійно змінювала курс протягом перших років незалежності. Україна коливалася між інтеграцією із Заходом і водночас підтримувала тісні відносини з Росією.

За цей період відбулась невелика кількість візитів. Спершу 26 травня 1992 р. відбувся візит першого президента України Леоніда Кравчука до Естонії. Тоді ж було підписано Договір про дружбу та співробітництво між двома державами. У березні 1994 р. Україну відвідав президент Естонії Леннарт Мері, результатом якого стала підписана Угода про співробітництво в галузі культури, освіти і науки.²⁵

Леонід Кучма відвідав Естонію два рази: у 1995 р. – підписано Декларацію про поглиблення співробітництва та партнерства між Україною та Естонією і Угоду про вільну торгівлю, у 1997 р. – взяв участь в зустрічі президентів Балтії у столиці Естонії. У 1999 р. президент Естонії Л. Мері знову відвідав Україну, взявши участь у саміті «Балто-Чорноморського співробітництва» у м. Ялта.²⁶

²³ Ukrainlased. Rahvused Eestis. Lvivi Riikliku Polütehnilise Ülikooli kultuuri-, hariduse- ja diasporaasuhete rahvusvaheline instituut. 2015. Leh. 50. URL: <http://krok.miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/06/Ukrainaest1.pdf>

²⁴ Політичні відносини між Україною та Естонією. *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/104-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-jestoniyeju> (дата звернення: 27.07.2022)

²⁵ Україна та Естонія: історія двосторонніх відносин, *Слово і Діло*. 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/26/infografika/polityka/ukrayina-ta-estoniya-istoriya-dvostoronnix-vidnosyn> (дата звернення: 27.07.2022)

²⁶ Країни світу і Україна. Енциклопедія. Кудряченко А.І. Видав. Фенікс. 2017. 564 с. С. 67. URL: https://archive.org/details/kr_sv01/mode/2up

У жовтні 2002 р. до України прибув другий президент Естонії Арнольд Рюйтель. Під час його зустрічі було обговорено взаємодію між Україною та Естонією в рамках євроатлантичної інтеграції та приєднання України до СОТ.²⁷

У 2005 р. політична зміна Помаранчевої революції в Україні призвела до змін в естонсько-українських відносинах. Тоді Україна задекларувала свій прозахідний політичний вектор. Естонія, яка вже тоді стала членом ЄС, брала участь у Співдружності демократичного вибору як активний гравець і прагнула стати прикладом для регіону. Крім того з 2006 р. Україна була оголошена пріоритетом політики в Естонії.²⁸

Україна ж у своїй зовнішній політиці була зосереджена на відносинах зі старою Європою або з ЄС в цілому, без окремої специфікації відносин з Естонією. А Балтійський регіон і зовсім не згадувався в зовнішньополітичних документах України аж до 2019 р.

У 2006 р. Віктор Ющенко здійснив візит до Естонії. Під час візиту було підписано спільну декларацію, в якій наголошено на важливості нової посиленої угоди між Україною та ЄС. Сторони також домовилися про співробітництво у рамках інтенсифікації діалогу між Україною та НАТО.²⁹

Коли ЄС оголосила про запуск ініціативи Східного партнерства у 2009 році, Естонія виявилася одним із найбільших прихильників цієї політики. Уряд Естонії визначив Східне партнерство як один із пріоритетів своєї зовнішньої політики, заснувавши, наприклад, Естонський центр Східного партнерства у 2011 році. В естонському публічному дискурсі Східне партнерство насамперед сприймається як основа для розвитку двосторонніх відносин із шістьма країнами-партнерами. Головною метою є сприяння добробуту, стабільності та демократизації країн Східного партнерства, і завдяки цьому зробити сусідній регіон більш

²⁷Україна та Естонія: історія двосторонніх відносин, *Слово і Діло*. 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/26/infografika/polityka/ukrayina-ta-estoniya-istoriya-dvostoronnix-vidnosyn> (дата звернення: 27.07.2022)

²⁸ Kuusik R. Estonia's development cooperation: Power, prestige and practice of a new donor. Yearbook. Tallinn, 2006. 165 p. P. 56. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/56436/Yearbook_2006.pdf

²⁹ Україна та Естонія: історія двосторонніх відносин, *Слово і Діло*. 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/26/infografika/polityka/ukrayina-ta-estoniya-istoriya-dvostoronnix-vidnosyn> (дата звернення: 27.07.2022)

процвітаючим і стабільним. Це призвело до тісної взаємодії між Естонією та Україною.³⁰

Незважаючи на те, що у 2010 р. в Україні обрали проросійського президента Віктора Януковича, який створив відсталу «гангстерську» державу замість того, щоб вивести Україну на шлях політичних та економічних реформ, Естонія не втратила інтересу до України – особливо в рамках програми Східного партнерства. Естонія активно лобювала проєкт Східного партнерства в ЄС. Однак негативні моменти місце мали, як-от відмова президента Естонії зустрітися з міністром закордонних справ України – що було дипломатичним сигналом іншого політичного світу. У 2011 році МЗС Естонії ініціювало документ Стратегії, у якому детально викладено програму співпраці до 2015 року, який мав би стати роком президентських виборів в Україні. Однак нездатність Януковича обрати європейський вектор і рішення натомість сприяти приєднанню до нео-імперіалістичного проєкту Володимира Путіна – Митного союзу – призвели до критичної точки.³¹

Коли в лютому 2014 року через російське втручання спалахнула війна в Україні, Естонія побачила в цьому обов'язок і можливість діяти на підтримку України. Через місяць у березні Міністерство Закордонних справ виступило із заявою щодо засудження інтервенції РФ у Криму, а Рійгікогу ухвалив Заяву на підтримку суверенітету і територіальної цілісності України.³² Російсько-український конфлікт трактувався як підтвердження довгострокового зовнішньополітичного вибору країни. Детальніше позицію Естонії щодо російсько-українського конфлікту проаналізовано у 2 розділі.

Саме після 2014 року можна помітити значне зростання інтересу Естонії до України, про що свідчить велика кількість візитів. Протягом 2014-2022 рр.

³⁰ Mardisalu-Kahar M. Estonia and the Eastern Partnership: the view from Tallinn, *European Council on foreign relations*. 2015. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_estonia_and_the_eastern_partnership_the_view_from_tallinn3036/ (last accessed: 29.07.2022)

³¹ Zhenchenko A. Ukraine as a foreign policy priority of Estonia: a feature of neo-regionalism. Bachelor's Thesis. Tallinn University of technology. Tallinn, 2016. 56 p. P. 25.

³² Україна та Естонія: історія двосторонніх відносин, *Слово і Діло*. 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/26/infografika/polityka/ukrayina-ta-estoniya-istoriya-dvostoronnix-vidnosyn> (дата звернення: 29.07.2022)

Україну відвідали: президент Тоомас Гендрік Ільвес – 1 раз, президентка Керсті Кальюлайд – 5 разів, президент Алар Каріс – 2 рази. З української сторони ж – усі 6 президентів або здійснили візит до Естонії, або ж зустрілися з президентами Естонії.

У 2017 р. відбувся візит президента України Петра Порошенка до Естонії, де було обговорено перспективи європейської та євроатлантичної інтеграції.³³ Важливо зазначити, що Естонія є активним прихильником вступу України до ЄС та НАТО та виступає союзником та захисником України на міжнародній арені. У 2019 р. Естонію відвідав президент Володимир Зеленський – результатом візиту стало підписання Меморандуму про співробітництво у сфері цифрових трансформацій.³⁴

У 2019 р. під час зустрічі із колишньою заступницею МЗС Оленою Зеркаль посол Естонії Каймо Кууск наголосив «Україна є пріоритетом зовнішньої політики Естонії» – у сфері безпеки, економіки й культури.³⁵ У Стратегії зовнішньої політики Естонії 2030 Україна також вказана як пріоритетний партнер.³⁶

Відповідно до Концепції зовнішньої політики України 2019 р. ключовими напрямками співпраці між двома країнами є: зміцнення демократії в органах публічної влади шляхом запровадження електронного урядування, цифровізація державних та муніципальних послуг; підтримка боротьби з корупцією; підвищення якості освіти; взаємна підтримка бізнес-середовища; розвиток громадянського суспільства та незалежного медійного простору. Варто

³³ Візит Петра Порошенка в Естонію, *Micm Online*. 2017. URL: <https://meest-online.com/news/vizyt-petra-poroshenka-v-estoniyu/> (дата звернення: 29.07.2022)

³⁴ Концепція зовнішньої політики України: експертні рекомендації. Мир та безпека. Фонд ім. Фрідріха Еберта. 2020. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16594.pdf>

³⁵ Ukraine is a priority of Estonia's foreign policy. *Міністерство закордонних справ України: офіційний веб-сайт*. URL: <https://mfa.gov.ua/en/news/74168-ukrajina-je-zovnishnyopolitichnim-prioritetom-jestonijinovopriznachenij-posol-jestonsykoji-respubliki-kaimo-kuusk> (дата звернення: 29.07.2022)

³⁶ Foreign Policy Development Plan 2030 of the Government of the Republic of Estonia, *Ministry of Foreign Affairs of Estonia*. URL: <https://www.vm.ee/en/ministry-state-protocol-press/foreign-policy-development-plan-2030> (last accessed: 30.07.2022)

наголосити, що Україна розглядає Естонію переважно в груповому підході, тобто у співпраці з усіма Балтійськими державами, а не окремо.³⁷

На тлі ескалації російсько-українського конфлікту особливого значення набуло співробітництво у військовій і гуманітарній сферах. Протягом 2014-2022 рр. Естонія передала Україні медикаменти, артилерію, військову інженерію, а також забезпечувала навчання українських військових.

З початком повномасштабної війни ця підтримка стала ще більшою. Із першого дня Естонія разом з Латвією і Литвою переконували держав-учасниць ЄС і НАТО збільшити допомогу для України – надати озброєння, накласти санкції на РФ і створити безпольотну зону. Естонія надавала Україні військово-технічну (й стала лідеркою серед балтійських країн з надання військової допомоги) й гуманітарну допомогу, приймала до себе українських біженців, а також лобіювала посилення колективних заходів проти Росії.

Отже, можна зазначити, що відносини України і Естонії є важливими для зовнішньополітичного курсу обох держав. Проаналізувавши еволюцію відносин, можна стверджувати, що після 2005 року розвиток стосунків набув позитивної динаміки, що на пряму залежить від приходу до влади в Україні В. Ющенка. Для естонської зовнішньої політики Україні є пріоритетною державою. Сьогодні сторони активно розвивають співпрацю у політичній, інформаційно-технологічній, безпековій, гуманітарній сферах. Сьогодні Естонія разом з іншими країнами Балтії вважається адвокатом України на міжнародній арені, лобіюючи надання їй підтримки, озброєння та прискорення членства в євроатлантичних структурах – що є надзвичайно важливим в умовах повномасштабної війни з Росією.

1.2. Нормативно-правова база українсько-естонських відносин.

Нормативно-правова база українсько-естонських відносин досить розвинута: за даними Міністерства закордонних справ України станом на 2022

³⁷Концепція зовнішньої політики України: експертні рекомендації. Мир та безпека. Фонд ім. Фрідріха Еберта. 2020. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16594.pdf>

рік між Україною і Естонією було підписано 82 угоди, серед яких 4 міждержавні, 17 міжурядових, 48 міжвідомчих і 13 міжрегіональних угод. Найважливішими серед підписаних документів є: Договір про дружбу і співробітництво 1993 року; Декларація про поглиблення співробітництва і партнерства 1995 року; Угода про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво 2007 року.³⁸

Оснoву розвитку відносин між державами заклав Договір про дружбу і співробітництво від 26 травня 1992 року (набув чинності 06.08.1993 р.). Відповідно до нього сторони прагнуть розвивати дружні відносини і взаємовигідне партнерство в економічній, політичній, екологічній, науковій і культурній сферах.³⁹ Декларація про поглиблення співробітництва 1995 року посилила цей Договір, розширивши сфери співпраці та активізувавши діалог між Україною та Естонією.

Економічне співробітництво регулюється Угодою про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво 2007 року (набула чинності 24.09.2008 р.). Згідно Угоди, Україна та Естонія домовилися про поглиблене співробітництво на усіх рівнях, встановлення нових контактів і розширення існуючих, сприяння міжрегіональній співпраці. Угода також передбачала створення Спільної міжурядової комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва. Основними її завданнями визначено розробку програм і пропозицій в галузях економічного, промислового та науково-технічного співробітництва та сприяння співпраці з розвитку екологічно безпечної інфраструктури, захисту навколишнього середовища і забезпечення сталого використання й передачі електроенергії, транспортування газу та нафтопродуктів.⁴⁰ Всього було проведено три таких комісії, результатом яких стало підписання трьох протоколів 2010, 2011 і 2013 років. На сьогодні естонська

³⁸ Договірнo-правoва база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 03.08.2022)

³⁹ Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Естонською Республікою. Договір №3093-XII від 09.04.1993. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_008#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁴⁰ Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво. Закон №362-VI від 03.09.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_032#Text (дата звернення: 03.08.2022)

сторона вважає дану комісію неефективно і застарілою. У 2013 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством України з інвестицій та управління національними проектами України та Фондом з розвитку підприємництва Естонії (EAS). У 1995 р. підписано Угоду Між Урядом України та Урядом Естонії про сприяння та взаємний захист інвестицій.⁴¹

Важливою міждержавною угодою також є Угода про співробітництво у сфері соціального забезпечення, яка регулює між Україною і Естонією питання з цієї галузі, а саме: виплата пенсій, надання допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, материнством, безробіттям, а також інші види соціальної допомоги.⁴² Договір про застосування Угоди між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення доповнює вищезазначений договір.⁴³

Ще одним напрямком співпраці є сфера юстиції. Договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах 1995 року заклав основу для розвитку відносин у даній сфері. Згідно з 1 і 2 статтями громадяни Естонії та України користуються однаковим правовим захистом своїх прав і взаємною правовою допомогою на території цих держав, а саме: можуть вільно звертатися до суду, прокуратури, нотаріату та в інші установи юстиції, а також здійснювати процесуальні дії на однакових умовах.⁴⁴ Співпраця активно відбувається на інституційному рівні між Міністерствами юстиції України та Естонії. Протокол про співробітництво визначає основні аспекти співпраці: обмін досвідом, проведення семінарів і навчання з підвищення кваліфікації,

⁴¹ Договірні-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 03.08.2022)

⁴² Угода між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення. Закон №3990-VI від 02.11.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_040#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁴³ Договір про застосування Угоди між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення. 2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_041#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁴⁴ Договір між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах. Закон № 450-95-ВР від 22.11.1995. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_659#Text (дата звернення: 03.08.2022)

вдосконалення процесу законотворчості, діяльності судів та обмін правовою інформацією. З питань юстиції формуються також експертні та робочі групи.⁴⁵

У 1993 р. було підписано Угоду про співробітництво у боротьбі з порушенням митного законодавства між Україною та Естонією. Крім того протягом 1993-1995 рр. між Урядом України та Урядом Естонії були укладені такі документи у транспортній сфері:

- Угода про повітряне сполучення 1993 р.;
- Угода про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і вантажів 1993 р.;
- Угода про співробітництво у галузі залізничного транспорту 1995 р.;
- Угода про морське торговельне судноплавство 1995 р.⁴⁶

Надзвичайно важливою для України є співпраця з Естонією у військовій сфері. У 1994 році підписано Угоду про військове співробітництво між Міністерствами оборони України й Естонії. Згідно з 3 статтею співпраця охоплює офіційні візити, консультації та обмін досвідом, підготовку військових фахівців, участь у військових навчаннях, спільні дії щодо забезпечення безпеки повітряного і морського простору.⁴⁷ У 1999 році підписаний Протокол про співробітництво між Державним комітетом у справах охорони державного кордону України і Департаментом прикордонної охорони Естонії. Даний документ забезпечує співробітництво щодо охорони державних кордонів, а саме ви рішення питань, пов'язаних із нелегальною міграцією, незаконним переміщенням зброї, боєприпасів, вибухових, наркотичних засобів.⁴⁸ У 2006 році президент України Віктор Ющенко відвідав Таллінн з офіційним візитом, який завершився підписанням Спільної декларації щодо співробітництва у рамках

⁴⁵ Протокол про співробітництво між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Естонської Республіки. 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_017#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁴⁶ Договірні-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 03.08.2022)

⁴⁷ Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Естонської Республіки про військове співробітництво. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_029#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁴⁸ Протокол про співробітництво між Державним комітетом у справах кордону України і Департаментом прикордонної охорони Естонської Республіки. 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_024#Text (дата звернення: 03.08.2022)

діалогу України з НАТО, модернізації українського оборонного та безпекового середовища, інформування українського суспільства про діяльність НАТО, а також надання допомоги щодо запрошення України до Плану дій щодо членства в НАТО.⁴⁹ Також у 2017 році підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Естонії щодо реалізації заходів військової підготовки Збройних Сил України, метою якого є створення нормативно-правової бази для розробки і реалізації навчання і консультацій у військовій діяльності.⁵⁰ У 2019 році під час візиту Міністра оборони України до Естонії підписано Декларацію про наміри щодо співробітництва у сфері територіальної оборони.⁵¹

Активною є співпраця у сфері цифрових технологій та інформатизації. Першим документом стала Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонії про співробітництво у сфері інформатизації 1999 року. Також було підписано такі документи:

- Угода між Урядом України та Урядом Естонської Республіки про взаємний захист таємної інформації (2005 р.);
- Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки про внесення змін до Угоди між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки про взаємну охорону секретної інформації від 10.05.2004 р;
- Протокол між МЗС України та МЗС Естонської Республіки про співробітництво у галузі інформації;

⁴⁹ Президенти України і Естонії підписали Спільну декларацію, *УНІАН*. 2006. URL: <https://www.unian.ua/politics/26346-prezidenti-ukrajini-i-estoniji-pidpisali-spilnu-deklaratsiyu.html> (дата звернення: 03.08.2022)

⁵⁰ Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством оборони естонської республіки щодо реалізації заходів військової підготовки Збройних Сил України. 2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_001-17#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁵¹ Між міністерствами оборони України та Естонії підписано Декларацію про наміри щодо співробітництва у сфері територіальної оборони, *Урядовий портал України: офіційний веб-сайт*. 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizh-ministerstvami-oboroni-ukrayini-ta-estoniyi-pidpisano-deklaraciyu-pro-namiri-shchodo-spivrobitnictva-u-sferi-teritorialnoyi-oboroni> (дата звернення: 03.08.2022)

– Договір про співробітництво між Державною інформаційною агенцією України – ДІНАУ - Укрінформ і Естонською телеграфною агенцією – ЕТА.⁵²

У листопаді 2019 року в Таллінні Володимир Зеленський та Керсті Кальюлайд підписали Меморандум про співпрацю у сфері цифрової трансформації. Мета даного документу – створити та розвивати механізм співпраці у сфері цифрового розвитку, побудова цифрової економіки і вдосконалення системи надання адміністративних послуг.⁵³ Співпраця у сфері цифровізації розширена ще одним Меморандумом про співпрацю у сфері цифрових трансформацій між Міністерством цифрової трансформації України і Міністерством економіки та зв'язку Естонії, підписаним у вересні 2022 року. Згідно з документом Україна допомагатиме Естонії у розробці мобільного застосунку на базі Діі.⁵⁴

У 2020 році Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль і Прем'єр-міністр Естонії Юрі Ратас уклали Угоду між Кабінетом Міністрів України і Урядом Естонії щодо технічної та фінансової співпраці. Сторони домовилися створити сприятливі умови для співпраці та реалізації нових проєктів у даних сферах, а також збільшити торговельно-економічну співпрацю. Тоді ж Шмигаль заявив про те, що Україна зацікавлена в участі в Тримор'ї (Ініціатива трьох морів) і очікує на підтримку Естонії щодо цього.⁵⁵

Позитивною динамікою визначаються відносини у культурно-гуманітарній сфері. Першим документом стала Угода між Урядом України та Урядом Естонії про співробітництво в галузі культури, освіти і науки. Згідно з

⁵² Договірно-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 03.08.2022)

⁵³ Memorandum of cooperation in the field of digital transformation was signed in presence of the Presidents of Ukraine and Estonia, *President of Ukraine: official website*. 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/u-prisutnosti-prezidentiv-ukrayini-ta-estoniyi-pidpisano-mem-58585> (last accessed: 03.08.2022)

⁵⁴ Мінцифри допоможе Естонії створити застосунок на базі Діі, *Урядовий портал: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-dopomozhe-estonii-stvoryty-zastosunok-na-bazi-dii> (дата звернення: 03.08.2022)

⁵⁵ Прем'єр-міністри України та Естонії підписали міжурядову Угоду про технічне та фінансове співробітництво, *Урядовий портал: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/premyer-ministri-ukrayini-ta-estoniyi-pidpisali-mizhuryadovu-ugodu-pro-tehnicne-ta-finansove-spivrobitnictvo> (дата звернення: 03.08.2022)

документом Україна та Естонія розвиватимуть співпрацю між навчальними закладами, науково-дослідними установами, заохочуватимуть обміни між студентами і викладачами, сприятимуть проведенню культурних заходів.⁵⁶

У 1996 році підписано важливу Угоду про взаємне визнання документів в галузі освіти, науки та культури, згідно якої Україна та Естонія взаємно визнають документи державного зразка про загальну середню освіту, дипломи, атестати і документи про наукові ступені, видані в Україні та Естонії.⁵⁷ У 2002 році підписано Протокол про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Естонії. Згідно протоколу сторони обмінюватимуться зразками підручників, вивчатимуть історію і мову двох країн, сприятимуть обміну між учнями, студентами, викладачами і тд.⁵⁸ Крім того широкою є співпраця між естонськими і українськими університетами: підписано Угоду про співробітництво між Національним технічним університетом «Київський політехнічний інститут» і Талліннським технічним університетом 2002 р.; Меморандум про співпрацю між Дипломатичною академією України та Естонською школою дипломатії 2003 р.⁵⁹

Отже, нормативно-правова база українсько-естонських відносин – ефективна, добре розвинена, охоплює весь спектр двосторонніх відносин і забезпечує високий рівень співробітництва. Проте в економічному плані нормативно-правова база потребує доопрацювання. Існуючі домовленості створюють достатньо широке політико-правове поле для розвитку українсько-естонських відносин у ключових сферах двостороннього співробітництва.

⁵⁶ Угода між Урядом України і Урядом Естонської Республіки про співробітництво в галузі культури, освіти і науки. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_007#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁵⁷ Хорошенко С.І. Україна-Естонія: співробітництво в галузі культури, освіти і науки. Вісник НЮІ ім. Ярослава Мудрого. 2012. 12 с. С. 2.

⁵⁸ Протокол про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Естонської Республіки. 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_021#Text (дата звернення: 03.08.2022)

⁵⁹ The Ukrainian and Estonia cooperation on culture, education and research affairs, *Embassy of Ukraine in the Republic of Estonia: official web-site*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/en/partnership/107-the-ukrainian-and-estonian-cooperation-on-culture-education-and-research-affairs> (last accessed: 03.08.2022)

Структура правової бази спрямована на забезпечення ефективної взаємодії в політичній, економічній, науково-технічній та гуманітарній сферах.

Висновки до розділу 1

Отже, двосторонні відносини між Україною та Естонією характеризуються активним діалогом і тісною співпрацею. Незважаючи на відсутність спільних кордонів дві держави тісно пов'язані спільною історією. Після розпаду Радянського Союзу визначальну роль у темпі розвитку відносин відіграла зміна векторів зовнішньої політики України. Переломний момент у естонсько-українських відносинах відбувся під час Помаранчевої революції 2004 року, коли Україна стала на шлях змін. З того часу Україна зайняла одне із пріоритетних місць у зовнішній політиці Естонії.

Протягом 30 років відносин між державами постійно здійснювалися візити на вищих рівнях, підтримувалися міжвідомчі контакти, сторони співпрацювали у багатьох сферах. Співпраця між сторонами стала ще міцнішою після російської агресії – Естонія постійно підтримує Україну як на двосторонньому рівні, так і на рівні міжнародних організацій.

Пріоритетними сферами співробітництва є інформаційно-технологічна, політична, економічна, гуманітарна, безпекова та військова, що підтверджується широкою нормативно-правовою базою, яка складається з міждержавних, міжурядових, міжпарламентських і міжвідомчих угод. Основними документами, які забезпечують належний розвиток двосторонніх відносин, є Договір про дружбу і співробітництво 1993 рік; Декларація про поглиблення співробітництва і партнерства 1995 року; Угода про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво 2007 року.

РОЗДІЛ 2. ПОЛІТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЕСТОНІЄЮ

2.1. Позиція Естонії щодо російсько-української війни

Події в Україні з листопада 2013 року, подальша анексія Кримського півострову і збройний конфлікт на Донбасі призвели до радикальних змін не лише в Україні, але й на міжнародній арені в Європі та за її межами. Особливо сильно ці події вплинули на ті держави, які мають географічну близькість до Росії, у першу чергу це Балтійські держави. Багато дослідників вважали, що саме Естонія, Латвія і Литва – наступні потенційні жертви російської агресії.

Естонія відкрито підтримала і продовжує підтримувати український суверенітет, незалежність і територіальну цілісність України у російсько-українській війні, засудивши дії Росії на всіх дипломатичних каналах. Це простежується в низці заяв Президента, представників уряду, МЗС, інших державних структур та окремих політиків. У березні 2014 року, через день після того, як президент Володимир Путін звернувся з проханням прийняти резолюцію, що дозволяє використовувати російські збройні сили в Україні, на позачерговому засіданні Ради національної оборони Естонія закликала ЄС і НАТО вжити жорстких контрзаходів.⁶⁰ Через декілька днів Міністр закордонних справ Естонії Урмас Паєт заявив, що дії Росії проти суверенітету та територіальної цілісності України порушують статут ООН і є неприпустимими.⁶¹

На позачерговій зустрічі глав держав та урядів у Брюсселі 6 березня 2014 року прем'єр-міністр Естонії Андрус Ансіп наголосив на важливості припинення агресії Росії та закликав надати допомогу Україні.⁶² У той же час міністри закордонних справ країн Північної Європи, Балтії та Вишеградської групи зустрілися в самому східному прикордонному місті Естонії Нарві та заявили, що

⁶⁰ President Ilves summoned the National Defence Council, *Office of the President of the Republic*. 2014. URL: <https://president.ee/en> (last accessed: 07.08.2022)

⁶¹ The North Atlantic Council discussed Russia's military action against Ukraine, *Ministry of Foreign Affairs of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://vm.ee/en/news/north-atlantic-council-discussed-russias-military-action-against-ukraine> (last accessed: 07.08.2022)

⁶² Ansip: EU has decided to take concrete measures to solve the crisis in Crimea, *Government of Republic of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://valitsus.ee/en/news/ansip-eu-has-decided-take-concrete-measures-solve-crisis-crimea> (last accessed: 07.08.2022)

присутність російських військ у Криму це акт агресії, який порушує як суверенітет і територіальну цілісність України, так і міжнародне право.⁶³

Цього ж місяця Парламент Естонії ухвалив Заяву на підтримку суверенітету і територіальної цілісності України.⁶⁴ Водночас президент Естонії Тоомас Хендрік Ільвес обговорив ситуацію з президентом США Бараком Обамою та віце-президентом Джо Байденом, наголосивши на необхідності рішучих та колективних дій Європи та США. На різних європейських зустрічах Естонія підтримала введення санкцій проти Росії та надання пакету допомоги Україні. Відтоді вона підтримувала заяви, резолюції та рішення про підтримку України та засудження Росії в ООН, ОБСЄ, Раді Європи, ЮНЕСКО та ОЕСР. Наприкінці серпня 2014 року, коли велика кількість російських бойових підрозділів увійшла в східні області України, Ільвес наполягав, що це має остаточно розвіяти будь-які сумніви щодо участі Росії в конфлікті, і що немає сенсу в переговорах про припинення вогню, поки одна країна ввела свої збройні сили в іншу без дозволу, при цьому офіційно відмовляючись визнати свою участь у конфлікті.⁶⁵

У вересні 2014 року Ільвес відвідав Київ і зустрівся з українськими лідерами, щоб висловити підтримку зусиллям країни щодо політичних, конституційних та економічних реформ. Серед іншого він зазначив, що естонські лікарні готові приймати важкопоранених українських військових (раніше МЗС підтримало рішення щодо лікування в Естонії постраждалих під час Євромайдану). Уряд також збільшив кількість стипендій, доступних українцям для навчання в естонських університетах. Парламент погодився, що, окрім фінансової допомоги, Естонія повинна мати можливість швидко реагувати та

⁶³ The foreign ministers of the Nordic, Baltic and four Central European countries are in Narva discussing the situation in Ukraine, *Ministry of Foreign Affairs of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://vm.ee/en/news/foreign-ministers-nordic-baltic-and-four-central-european-countries-are-narva-discussing> (last accessed: 07.08.2022)

⁶⁴ *Riigikogu: official web-site*. URL: <https://www.riigikogu.ee> (last accessed: 07.08.2022)

⁶⁵ Maigre M. Estonia: In Pursuit of a Value-Based Foreign Policy. The German Marshall Fund of the United States. 2015. 20 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep19010.7.pdf>

надавати притулок громадянам України, особливо тим, хто має зв'язки з Естонією.⁶⁶

25 вересня того ж року президент Естонії Тоомас Хендрік Ільвес підкреслив, що агресія Росії в Україні є «загрозою для норм міжнародної системи і, що міжнародна спільнота не може залишити ситуацію з Кримом такою, як вона є».⁶⁷

Аналіз прес-релізів Міністерства закордонних справ Естонії протягом 2013-2014 років показує, що Україна посіла центральне місце у порядку денному зовнішньої політики Естонії, де майже третина (28,6%) усіх тверджень стосується України. Україна також виявилася єдиною найбільш сторонньою темою у двосторонніх та багатосторонніх відносинах Естонії.⁶⁸

Варто взяти до уваги, що на той час Естонія ефективно тримала тему війни в Україні на порядку денному в ЄС: майже половина (44%) прес-релізів ЄС стосувалася України. Той факт, що ключові інтереси Естонії були враховані в ЄС, підтвердив і естонський чиновник у Брюсселі, який заявив, що щодо розглянутого періоду Україна залишалася на порядку денному ЄС на кожній зустрічі, і висловлював задоволення результатом одноосібної відповіді ЄС, насамперед без можливості запровадження санкцій.

Варто відмітити, що російсько-українська війна затьмарила політику «Східного партнерства», яка є пріоритетом зовнішньої політики Балтійських держав. Провал саміту Східного партнерства у Вільнюсі у листопаді 2013 року став однозначним розчаруванням для Естонії. Напередодні Ризького саміту у травні 2015 року, враховуючи супутні події в ЄС та Україні, майбутнє Східного партнерства вже здавалося безрадісним.⁶⁹

⁶⁶ Parliamentary Factions: Estonia Should Accept Ukrainian Refugees If Such a Need Arises, *ERR news*. 2014. URL: <https://news.err.ee/113771/parliamentary-factions-estonia-should-accept-ukrainian-refugees-if-such-a-need-arises> (last accessed: 07.08.2022)

⁶⁷ Estonian President: Russia's Actions Threaten International System, *International Peace Institute*. 2014. URL: <https://www.ipinst.org/2014/09/estonian-president-russias-actions-threaten-international-system> (last accessed: 07.08.2022)

⁶⁸ Vilson M. The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: A Case of Europeanization? *New Perspectives: Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*. №2 (23). Prague, 2015. P. 49-76. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/2336825X1502300203>

⁶⁹ Vilson M. Baltic Perspectives on the Ukrainian Crisis: Europeanization in the Shadow of Insecurity. *Ideology and Politics*. №1 (7). Tartu, 2017. P. 8-46. URL: <https://ideopol.org/wp-content/uploads/2017/10/1.3.ENG.%20Baltic%20Perspectives%20Final.pdf>

Протягом кризового періоду Естонія закликала Європейський Союз стати нейтральним посередником у російсько-українському конфлікті. У той же час, така підтримка України розглядалася у контексті власної безпеки країни. Хоча уряд заспокоював своїх громадян, наполягаючи, що те, що сталося в Україні не може відбутися в Естонії чи інших країнах Балтії через їхнє членство в НАТО і ЄС, але той факт, що аналогічні виправдання Росії під час анексії Криму, також можна застосувати до країн Балтії, у поєднанні з її готовністю застосовувати військову силу, зробили загрозу реальною. Наприклад, Тоомас Гендрік Ільвес прямо відкинув можливість того, що дії Росії в Україні можуть повторитися в Балтійському регіоні, заявивши, що це «було б дуже дурним вчинком».⁷⁰ Проте, насправді, серед політиків вирувало серйозне занепокоєння щодо загрози потенційного вторгнення, що підтверджувалося заявами про важливість безпекових питань у відносинах між Естонією та США, очікуваннями щодо прибуття військових США до Естонії та закликами щодо постійного військового перебування військових НАТО в Балтійському регіоні.⁷¹

Генеральний секретар НАТО Єнс Столтенберг у листопаді 2014 року заявив, що було близько 400 перехоплень — на 50 відсотків більше, ніж у 2013 році — польотів російських військових літаків поблизу країн-членів НАТО. Російські провокації в регіоні Балтійського моря посилилися, включаючи часті військові навчання та польоти стратегічних бомбардувальників. Крім того, у вересні 2014 року ФСБ Росії затримала офіцера Служби внутрішньої безпеки Естонії (КаРо) Естона Кохвера на естонсько-російському кордоні і пізніше його було засуджено до 15 років позбавлення волі за шпигунство. Незважаючи на те, що естонські державні інституції вирішили справу, а Кохвера пізніше обміняли на колишнього офіцера КаРо Олексія Дрессена, засудженого за шпигунство в Естонії, потрібен

⁷⁰ Baltic states wary as Russia takes more strident tone with neighbors, *The Guardian*. 2014. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/18/baltic-states-wary-russia-strident-estonia-latvia-lithuania-nato> (last accessed: 07.08.2022)

⁷¹ Vilson M. The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: A Case of Europeanization? *New Perspectives: Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*. №2 (23). Prague, 2015. P. 49-76. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/2336825X1502300203>

був рік, поки Кохвера було звільнено, під час якого інцидент привернув широку національну та міжнародну увагу.⁷² Інші країни Балтії та Північної Європи також зазнали подібної російської агресії в другій половині 2014 року.

Після анексії Криму деякі західні журналісти написали, що подібний хід подій може відбутися в естонському місті Нарва та регіоні Іда-Вірумаа, оскільки вони заселені переважно етнічними росіянами та російськомовними із низьким соціально-економічним статусом у порівнянні з тими, хто живе у Таллінні. До того ж, російськомовні меншини та інші групи перебували виключно в російському інформаційному просторі і були прямою цільовою групою пропагандистської кампанії, яку проводив Кремль.⁷³

Колишня президентка Естонії Керсті Кальюлайд стала першою серед іноземних очільників, хто відвідав лінію розмежування на Донбасі у 2018 році, а у 2021 – адміністративну межу з окупованим Кримом.⁷⁴

У 2019 році Естонія оголосила, що не визнаватиме російські паспорти на Донбасі. Естонія стала першою країною ЄС, яка зробила такий крок після того, як президент Росії Володимир Путін підписав указ, який дозволяє громадянам України в охоплених сепаратистським конфліктом східних регіонах отримувати російське громадянство за спрощеною процедурою. «Це – додаткова спроба підірвати незалежність України та зберегти нинішню нестабільну ситуацію з безпекою на сході України. Це докорінно суперечить позиціям Мінських угод. Останнє рішення Естонії висловлює наше принципове засудження таких зусиль Росії», – заявив міністр закордонних справ Естонії Урмас Рейнсалу.⁷⁵

⁷² Vilson M. Baltic Perspectives on the Ukrainian Crisis: Europeanization in the Shadow of Insecurity. *Ideology and Politics*. №1 (7). Tartu, 2017. P. 8-46. URL: <https://ideopol.org/wp-content/uploads/2017/10/1.3.ENG.%20Baltic%20Perspectives%20Final.pdf>

⁷³ Cheung T. The Crisis in Ukraine: An 'Estonian' Perspective. Konrad Adenauer Stiftung. 2015. P. 5. URL: https://www.academia.edu/16684277/The_Crisis_in_Ukraine_An_Estonian_Perspective

⁷⁴ Президент Естонії відвідала зону бойових дій в Донбасі, *Дзеркало тижня*. 2018. 24 трав. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/prezident-estoniyi-vidvidala-zonu-boyovih-diy-v-donbasi-278694.html> (дата звернення: 09.08.2022)

⁷⁵ Estonia will not recognise Russian passports in Donbass, Lithuania calls for EU action, *LRT*. 2019. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1085420/lithuania-to-refrain-from-unilateral-action-after-estonia-refuses-to-recognise-russian-passports-in-donbass> (last accessed: 07.08.2022)

У лютому 2021 року Служба зовнішньої розвідки Естонії опублікувала щорічний звіт “International security and Estonia 2021”, у якому дійшли висновку, що існує реальна загроза нападу РФ на Україну та держави Балтії, зокрема, використовуючи територію Білорусі.⁷⁶ Такі ж заяви звучали від США на фоні стягування російських військ.

На тлі такої ескалації Естонія допомагала Україні різними способами. Так, протягом 2021 року Естонія надала Україні польовий госпіталь, протитанкові переносні ракетні комплекси Javelin, надавала реабілітацію пораненим військовим, забезпечувала участь українських військових у навчаннях і проводила навчання англійської мови.⁷⁷ У травні МЗС Естонії заявило у Twitter, що у 2021 році держава виділить загалом 1 млн євро гуманітарної допомоги Україні.⁷⁸

16 лютого 2022 р. Служба зовнішньої розвідки Естонії опублікувала сьомий щорічний звіт, у якому увага залишалася на агресії Росії проти України. Відповідно до звіту, російські збройні сили були готові розпочати повномасштабну військову операцію проти України з другої половини лютого – для цього потрібне лише політичне рішення.⁷⁹

Коли 21 лютого 2022 року Путін проголосив визнання самопроголошених ДНР і ЛНР, уряд Естонії засудив таке рішення та назвав це грубим порушенням міжнародного права. Прем'єр-міністр Естонії Кая Каллас висловила, що «Росія в односторонньому порядку розірвала Мінські домовленості та дуже ускладнила майбутні дипломатичні зусилля. Якщо протягом восьми років Росія приховувала свою причетність до східної частини України за так званими сепаратистськими

⁷⁶ Зростає ймовірність нападу Росії на Україну та країни Балтії через Білорусь – естонська розвідка, *Громадське радіо*. 2021. URL: <https://hromadske.radio/news/2021/02/26/zrostaie-ymovirnist-napadu-rosii-na-ukrainu-ta-krainy-baltii-cherez-bilorus-estons-ka-rozvidka> (дата звернення: 09.08.2022)

⁷⁷ Estonian minister endorses defense assistance package for Ukraine, *The Baltic Times*. 2021. URL: https://www.baltictimes.com/estonian_minister_endorses_defense_assistance_package_for_ukraine/ (last accessed: 09.08.2022)

⁷⁸ Estonian MFA: official Twitter account. URL: <https://twitter.com/MFAestonia/status/1395732172418527234> (last accessed: 09.08.2022)

⁷⁹ International Security and Estonia 2022. Foreign Intelligence Service of Estonia. 2022. URL: <https://raport.valisluureamet.ee/en/foreword/> (last accessed: 10.08.2022)

республіками, то зараз Росія вже відкрито продовжує свою агресію проти України. Крім того, це може стати приводом для ширшої агресії проти України. Ми працюємо над однозначним міжнародним засудженням і реакцією. ЄС має негайно запровадити жорсткі санкції, а НАТО має дати власну оцінку подіям. У цій дедалі напруженішій ситуації Естонія продовжуватиме всіляко підтримувати Україну та виступати за те, щоб відповідь демократичних країн була рівномірною та швидкою».⁸⁰

Окрім наступу Росії на українську державність, члени уряду також обговорили готовність Естонії впоратися з наслідками військової ескалації проти України. Хоча прямої військової загрози для Естонії не передбачалося, однак посилення військової активності в Україні однозначно позначиться на Естонії.⁸¹

24 лютого 2022 року, коли Росія розпочала повномасштабний наступ на Україну, Естонія підтримала Україну і засудила агресивні дії РФ. У своєму Twitter акаунті Кая Каллас написала, що така агресія вимагає чіткої міжнародної реакції та жорсткої відповіді.⁸² Того ж дня Каллас провела коротку телефонну розмову з Прем'єр-міністром України Денисом Шмигалем, щоб висловити співчуття з приводу загиблих унаслідок російської військової атаки та запевнити, що народ Естонії твердо стоїть за українським народом. Вона також подякувала за допомогу в організації безпечного виїзду з України міністра закордонних справ Естонії Єви-Марії Лійметс, якій довелося зупинити свій візит у зв'язку з нападом Росії. Варто зазначити, що посольство Естонії було одним із декількох посольств країн-учасниць ЄС, яке продовжило роботу в Україні.⁸³

⁸⁰ Statement by Prime Minister Kaja Kallas: sanctions must follow Russia's recognition of the Donetsk and Luhansk territories as independent, *Kriis.ee*. 2022. URL: <https://www.kriis.ee/en/news/statement-prime-minister-kaja-kallas-sanctions-must-follow-russias-recognition-donetsk-and> (last accessed: 10.08.2022)

⁸¹ Eesti valitsus mõistab hukka Venemaa agressiooni põlistamise Donetski ja Luganski aladel, *Kriis.ee*. 2022. URL: <https://www.kriis.ee/uudised/eesti-valitsus-moistab-hukka-venemaa-agressiooni-polistamise-donetski-ja-luganski-aladel> (last accessed: 10.08.2022)

⁸² Kaja Kallas: official Twitter-account. URL: <https://twitter.com/kajakallas> (last accessed: 10.08.2022)

⁸³ Prime Minister Kaja Kallas spoke with the Prime Minister of Ukraine Denys Shmyhal, *Kriis.ee*. 2022. URL: <https://kriis.ee/en/news/prime-minister-kaja-kallas-spoke-prime-minister-ukraine-denys-shmyhal> (last accessed: 10.08.2022)

Уряд Естонії спільно з урядами Латвії, Литви та Польщі вирішили ініціювати консультації НАТО відповідно до 4 статті Північноатлантичного договору.⁸⁴ Також держава прийняла рішення відправити Україні додаткові протитанкові ракетні комплекси Javelin.⁸⁵

Цікаво, що у перший тиждень лютого 2022 року Росія виявила зацікавленість у ратифікації угоди про кордон з Естонією. Без сумнівів, Кремль розумів, що в разі вторгнення Естонія буде одним із найбезкомпромісніших прихильників України. Спекулятивно це означає, що вся феєрія, пов'язана з пропозицією, була класичною дипломатичною пасткою, щоб серйозно відволікти естонську сторону та домогтися того, щоб вищезгаданий договір врешті-решт набрав чинності.⁸⁶

Естонія активно лобювала введення жорстких санкцій проти Росії. Так, держава була однією з перших, хто вимагав відключення РФ від SWIFT. 26 лютого 2022 р. Естонія закрила свій повітряний простір для російських літаків і закликала інших держав-членів ЄС зробити так само. Кая Каллас заявила, що «у демократичному небі немає місця літакам держави-агресора». Також Естонія стала першою країною НАТО, яка вимагала створення безпольотної зони над Україною.⁸⁷ У березні міністр закордонних справ Естонії заявила, що країна не видаватиме туристичні візи громадянам Росії.⁸⁸

Коли Київська область була звільнена від окупантів увесь світ був шокований звірствами, які вчинили російські військові. У своєму Twitter

⁸⁴ The Estonian Government requests consultations under Article 4 of the NATO Treaty, *Government of the Republic of Estonia: official web-site*. 2022. URL: <https://valitsus.ee/en/news/estonian-government-requests-consultations-under-article-4-nato-treaty> (last accessed: 11.08.2022)

⁸⁵ Естонія надсилає Україні протитанкові ракетні комплекси «Джавелін» - нардеп, *УНІАН*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/war/estoniya-nadsilaye-ukrajini-protitankovi-raketni-kompleksi-dzhavelin-nardep-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11718190.html> (дата звернення: 11.08.2022)

⁸⁶ Estonian external relations briefing: 'The path of war', *China-CEE Institute*. 2022. URL: <https://china-cee.eu/2022/06/07/estonia-external-relations-briefing-the-path-of-war/> (last accessed: 11.08.2022)

⁸⁷ Estonia to close airspace to Russian planes from midnight, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608513518/estonia-to-close-airspace-to-russian-planes-from-midnight> (last accessed: 11.08.2022)

⁸⁸ Estonia bans tourist visas for Russian citizens for duration of Ukrainian invasion, *CNN*. 2022. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-03-10-22/h_4411ec2b5580fdf48654fe93648a42c6 (last accessed: 11.08.2022)

аккаунті Кая Каллас порівняла побачене із масовими вбивствами, скоєні Радянським Союзом і нацистською Німеччиною, та закликала до введення 5 пакету санкцій.⁸⁹ Крім того вона написала есе щодо звірств в Україні.⁹⁰

Парламент Естонії 21 квітня схвалив резолюцію, в якій агресію Росії та подальші військові злочини проти України назвав актом геноциду та закликав інші країни зробити те саме.⁹¹

У відповідь на дії Росії, Естонія видворила 14 дипломатів та закрила 2 генеральні консульства РФ⁹², а згодом закрила доступ російським кораблям до своїх морських портів.⁹³ У квітні уряд Естонії погодився припинити імпорту російського газу до кінця 2022 року та компенсувати ці поставки за рахунок орендованого СПГ-терміналу. Це рішення було офіційно ухвалено постановою від 29 вересня.⁹⁴ Що стосується нафти, то постановою від 27 жовтня Естонія припиняє імпорту російських нафтопродуктів з 5 грудня.⁹⁵

У серпні Естонія запропонувала включити повне ембарго на енергоносії до восьмого пакету санкцій ЄС, також остаточно відключити російські банки від SWIFT. Крім того він запропонував заборонити в'їзд росіянам на рівні Євросоюзу.⁹⁶ До цього, 18 серпня Уряд Естонії вирішив обмежити видачу віз

⁸⁹ Kaja Kallas: official Twitter-account. URL: <https://twitter.com/kajakallas> (last accessed: 10.08.2022)

⁹⁰ Kaja Kallas on the atrocities in Ukraine, *The Economist*. 2022. URL: <https://www.economist.com/by-invitation/kaja-kallas-on-the-atrocities-in-ukraine/21808581> (last accessed: 12.08.2022)

⁹¹ Estonia becomes first country to recognize Russia's actions in Ukraine as genocide, *The Kyiv Independent*. 2022. URL: <https://kyivindependent.com/uncategorized/estonia-becomes-first-country-to-recognize-russias-actions-in-ukraine-as-genocide> (last accessed: 12.08.2022)

⁹² Естонія закриває два російські консульства та висилає 14 співробітників, *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3449414-estonia-zakrivaє-dva-rosijski-konsulstva-ta-visilae-14-spivrobitnikiv.html> (дата звернення: 12.08.2022)

⁹³ Естонія та Болгарія закрили порти для російських суден, *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3459985-estonia-ta-bolgaria-zakrili-porti-dla-rosijskih-suden.html> (дата звернення: 12.08.2022)

⁹⁴ Естонія офіційно заборонила імпортувати російський газ, *Бабель*. 2022. URL: <https://babel.ua/news/84933-estoniya-oficiyno-zaboronila-importuvati-rosiyskiy-gaz> (дата звернення: 05.11.2022)

⁹⁵ Естонія достроково припинить покупку нафти та нафтопродуктів з Росії, *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/27/693131/> (дата звернення: 05.11.2022)

⁹⁶ Естонія запропонувала включити повне енергетичне ембарго до восьмого пакету санкцій проти росії – глава МЗС, *Слово і Діло*. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/22/novyna/polityka/estoniya-zaproponovala-vklyuchyty-povne-enerhetychne-embarho-vosmoho-paketu-sankcij-proty-rosiyi-hlava-mzs> (дата звернення: 05.11.2022)

громадянам Росії та їх в'їзд до країни за шенгенською візою, виданою Естонією.⁹⁷ А у вересні прийняли рішення заборонити в'їзд і тим росіянам, хто має шенгенські візи третіх країн.⁹⁸

18 жовтня парламент Естонії ухвалив заяву, в якій засудив анексію територій України та визнав Росію терористичним режимом. Визнання російського режиму терористичним підтримали 88 естонських парламентарів, і жоден не висловився проти. Опозиція запропонувала ще більш радикальні заходи.⁹⁹ Перед цим, Естонія спільно з Литвою і Латвією закликали ЄС створити Спеціальний трибунал для керівництва РФ.¹⁰⁰

Великою підтримка є і серед населення Естонії:

- у різних містах Естонії проведено акції на підтримку України;
- над будівлями естонських міст майорять українські прапори;
- представники різних органів влади та інші громадяни Естонії розмістили у свої соціальних мережах українську символіку;
- люди пропонують житло, одяг, взуття, їжу та інші предмети першої необхідності українським біженцям;
- проведені протести перед посольством росії в Таллінні, щоб привернути увагу до згвалтувань російськими солдатами жінок і дітей в Україні;

⁹⁷ Estonia Stops Issuing Visas to Russians & Bans Them From Entering the Country, *Schengenvisa*. 2022. URL: <https://www.schengenvisa.info/news/estonia-stops-issuing-visas-to-russians-bans-them-from-entering-the-country/> (last accessed: 18.08.2022)

⁹⁸ Baltic states and Poland close doors to Russian tourists, *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/baltic-states-poland-close-doors-russian-tourists-2022-09-19/> (last accessed: 05.11.2022)

⁹⁹ The Parliament of Estonia declared Russia a terrorist regime: what does it mean, *VisitUkraine*. 2022. URL: <https://visitukraine.today/blog/1034/the-parliament-of-estonia-declared-russia-a-terrorist-regime-what-does-it-mean> (last accessed: 05.11.2022)

¹⁰⁰ Литва, Латвія та Естонія закликають створити спецтрибунал проти керівництва РФ, *Українська правда*. 2022. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/16/7372205/> (дата звернення: 05.11.2022)

- діють різні ініціативи та волонтерські організації – Друзі України в Естонії, Центр допомоги переселенцям, Самопоміч України в Естонії, БО «Слава Україні», Асоціація Українських Організацій в Естонії.¹⁰¹

У Тарту, другому за величиною місті Естонії, відкрився інформаційний центр України. Під керівництвом міської влади центр допомагає українським біженцям із війни та координує необхідні дії з партнерами. На координаторів центру покладено завдання консультувати людей через інформаційну лінію та на місці, надавати інформацію про ініціативи та діяльність організацій, що допомагають біженцям, координувати навчання естонською мовою, підтримувати біженців у використанні цифрових рішень, надавати інформацію про послуги та підтримку для біженців, включаючи організацію інформаційних сесій як для біженців, так і для спеціалістів, які з ними працюють. Крім того, координатори керують соціальними медіа та онлайн-комунікаціями, пов'язаними з біженцями, зокрема виявляють та спростовують можливу дезінформацію.¹⁰²

За економічним потенціалом Естонія є лідеркою у наданні допомоги Україні: держава виділила 0,8% свого ВВП. Станом на кінець вересня 2022 року уряд Естонії надав Україні військову допомогу на загальну суму 250 мільйонів євро та планує надати ще більше. За дослідженням Forbes, Естонська Республіка отримала 95 балів і займає третє місце у рейтингу дружніх країн, які допомагають Україні протидіяти російській агресії. (Див. Додаток А)¹⁰³

Всього з початку повномасштабної війни в Україні в Естонію в'їхало 100 082 біженці, з яких 56 566 залишилися в країні, загальна чисельність населення якої

¹⁰¹ “Українці об'єдналися по всьому світу, нас не зламати!”: як Естонія допомагає Україні з першого дня повномасштабної війни, *Varosh*. 2022. URL: <https://varosh.com.ua/vijna/ukrayinczi-ob-yednalsya-po-vsomu-svitu-nas-ne-zlamaty-yak-estoniya-dopomagaye-ukrayini-z-pershogo-dnya-povnomasshtabnoyi-vijny/> (дата звернення: 18.08.2022)

¹⁰² Russia-Ukraine crisis: a view from Estonia, *Estonian World*. 2022. URL: <https://estonianworld.com/security/blog-russia-ukraine-crisis-a-view-from-estonia/> (last accessed: 18.08.2022)

¹⁰³ Рейтинг друзів України. 20 країн, які найбільше допомогли Україні з моменту російського вторгнення, *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/rejting-druziv-ukraini-20-krain-yaki-naybilshe-dopomogli-ukraini-z-momentu-rosiyskogo-vtorgnennya-rejting-forbes-31052022-6292> (дата звернення: 05.11.2022)

становить близько 1,3 мільйона осіб. Крім того, глава МЗС Естонії заявив, що Естонія допоможе у відновленні Житомирської області.¹⁰⁴

Отже, естонський уряд був надзвичайно активним на міжнародній арені, виступаючи в Європі за найсильніші можливі санкції проти Росії, незалежність від російських газу й нафти та наполягав на широкій військовій та економічній підтримці України. Естонія також допомагає Україні економічно та військово, створюючи коаліції країн, які виступають проти імперської політики Росії.

2.2. Підтримка Естонією України на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції

Довгий і ще не завершений шлях України до членства в ЄС та НАТО розпочався багато років тому. З моменту здобуття незалежності в 1991 році протягом останніх трьох десятиліть Україна, хоч і говорила про амбіції євроатлантичної інтеграції, все ще хиталася туди-сюди між все більшим Заходом і Сходом, обмеженим Росією, відродженою з уламків СРСР. Тоді для Естонії Україна виглядала безнадійною з її нестабільною політикою, недемократичним режимом і корумпованою владою. Якщо держави Балтії продовжували свій шлях до демократичного Заходу, то решта колишніх членів СРСР лише віддалялися від нього подалі.

Проте ситуація змінилася на початку 2000-х років. Східне розширення Європейського Союзу дало поштовх до створення «Європейської політики сусідства» у 2004 році. Тоді ж одночасно в Україні відбулася Помаранчева революція, яка довела, що Україна обрала новий шлях демократії. У Естонії, яка у 2004 р. вступила до ЄС та НАТО, такий розвиток подій зустріли з ентузіазмом, як серед політичних еліт, так і серед населення. Особливо обнадійливою сприймалися події в Україні, як стали відправною точкою у відносинах двох держав. Аналізуючи результати Помаранчевої революції, естонський аналітик

¹⁰⁴ Estonia: Help to Ukraine, *Ukraine crisis: media center*. 2022. URL: <https://uacrisis.org/en/ukraine-in-flames-199> (last accessed: 05.11.2022)

Айлі Рібуліс заявив, що народилася «нова Україна» і вона потребує допомоги ЄС.¹⁰⁵

Є три основні причини такої позиції не тільки з боку Естонії, але й інших Балтійських держав. По-перше, це спільне минуле та певна взаємозалежність: економічні, культурні та історичні зв'язки. По-друге, це питання безпеки, яке пов'язане із загрозою зі сторони Росії. По-третє, це розширення впливу: коли нові країни приєднуються до ЄС на сході, центр політичної організації також переміститься на схід, розподіляючи вплив більш рівномірно між європейськими регіонами. Це означає, що Україна має сильних союзників у вигляді Балтійських держав. Як група, вони можуть мобілізувати значний політичний вплив на лобіювання членства України в євроатлантичних структурах.¹⁰⁶

Таким чином, Естонія поставила перед собою нові стратегічні цілі у своїй зовнішній політиці – просування й підтримка демократії та реформ на пострадянському просторі. Так, євроатлантична інтеграція розглядалася рушієм реформ, а тому стала важливим інструментом для Естонії у впровадженні власних дипломатичних, оборонних ініціатив та співпраці в області розвитку на схід від нових кордонів НАТО та ЄС.¹⁰⁷

Особливе місце у цьому процесі зайняла Європейська політика сусідства, а Україна була визначена пріоритетом. Стратегія цієї політики 2004-2006 рр. зосереджувалася на розвитку демократії, стабільності і безпеки, у той час коли 2007-2011 рр. звертала більшу увагу на економічний розвиток і глибшу євроінтеграцію.¹⁰⁸

Коли Україна проголосила свій прозахідний курс, Естонія підтримала Україну в прагненнях приєднатися до ЄС та НАТО. Держава привітала початок переговорів щодо укладення всеосяжної Угоди про асоціацію між Україною та

¹⁰⁵ Made V. “Shining in Brussels? The Eastern Partnership in Estonia’s Foreign Policy.” *Perspectives*. №2 (19). 201. P. 67–79. URL: <http://www.jstor.org/stable/23616145> (last accessed: 18.08.2022)

¹⁰⁶ Bélanger M.-E. What prospect is there of Ukraine joining the EU? *LSE*. 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/03/16/what-prospect-is-there-of-ukraine-joining-the-eu/> (last accessed: 20.08.2022)

¹⁰⁷ Ministry of Foreign Affairs of Estonia: official web-site. URL: <https://www.vm.ee/en> (last accessed: 20.08.2022)

¹⁰⁸ Made V. “Shining in Brussels? The Eastern Partnership in Estonia’s Foreign Policy.” *Perspectives*. №2 (19). 201. P. 67–79. URL: <http://www.jstor.org/stable/23616145> (last accessed: 20.08.2022)

ЄС у 2007 р. Естонські посадовці проводили роз'яснювальну роботу і поділилися з українцями своїм досвідом того, що означає членство в ЄС і яку користь від членства мають громадяни. Також Естонія поділилася своєю стратегією посилення суспільної підтримки євроатлантичних інтеграційних зусиль в Україні. Під час свого візиту в Україну Прем'єр-міністр Естонії заявив, що Україна має отримати рішучий сигнал підтримки її євроатлантичних прагнень, але реалізація цієї мети залежить від самої України, від її відданості реформам.

109

У 2008 році відбувся Бухарестський саміт НАТО, на якому Україна мала намір приєднатися до «Плану дій щодо набуття членства (ПДЧ)», проте їй було відмовлено. Тоді президент Естонії Тоомас Гендрік Ільвес заявив, що потрібно негайно прийняти Україну і Грузію в НАТО, а рішення не надавати двом країнам ПДЧ переконало Росію, що вона має розв'язані руки в регіоні.¹¹⁰ Пізніше, на зустрічі міністрів оборони НАТО в Таллінні, Ільвес використав зустріч, щоб закликати інших членів альянсу прийняти бажання України приєднатися до НАТО, адже це є важливим для європейської безпеки. Він сказав, що «НАТО ніколи не відмовиться від демократичної України – невід'ємної опори архітектури європейської безпеки».¹¹¹ Але і без того повільне зближення з НАТО сповільнилося у 2010 р., коли президент Віктор Янукович ухвалив позаблокову доктрину, метою якої було покращення відносин з Росією.

У 2009 р. коли за ініціативою Польщі і підтримки Швеції було впроваджено політику Східного партнерства ЄС Естонія була одним із найбільших прихильників цієї політики. Уряд Естонії визначив Східне партнерство як один із пріоритетів своєї зовнішньої політики, і створення Естонського центру Східного партнерства у 2011 році стало одним із проявів

¹⁰⁹ Yushchenko: Estonia and Ukraine share a common idea of Europe, *Government of the Republic of Estonia: official web-site*. 2022. URL: <https://www.valitsus.ee/en/news/yushchenko-estonia-and-ukraine-share-common-idea-europe> (last accessed: 25.08.2022)

¹¹⁰ Let Georgia, Ukraine into NATO now, Estonia says, *Reuters*. 2008. URL: <https://www.reuters.com/article/us-georgia-ossetia-estonia-idUSLE24491620080814> (last accessed: 25.08.2022)

¹¹¹ NATO Expansion, *DW*. 2008. URL: <https://www.dw.com/en/nato-assures-ukraine-it-has-not-been-forgotten/a-3789545> (last accessed: 25.08.2022)

цього зобов'язання. Він пропонує шістьом республікам колишнього Радянського Союзу обмежену інтеграцію, а не повне членство. Партнерство має на меті забезпечити державам рамки для інтеграції та доступу до європейського ринку згідно з Угодою про поглиблену та всеосяжну вільну торгівлю. Відповідно до його умов, Україна — разом із двома іншими колишніми радянськими республіками, Білоруссю та Молдовою — може мати право на вступ до ЄС згідно з основоположним Римським договором, якщо вона успішно проведе численні реформи.¹¹²

У 2011 р. Міністр Закордонних справ Естонії Урмас Паєт ще раз підтвердив підтримку європейського вибору України. Паєт також підкреслив, що відносини з Україною є пріоритетом п'ятирічної програми міжнародного співробітництва, затвердженої урядом Естонії. Було прийняте спільне комюніке, в якому йдеться про підтримку Естонією євроінтеграційних зусиль України. У документі також наголошується на необхідності завершення переговорів між Україною та ЄС щодо Угоди про асоціацію та Угоди про вільну торгівлю до кінця 2011 року та доцільності лібералізації візового режиму між Україною та ЄС.¹¹³

Естонія сподівалася, що Україна підпише Угоду про асоціацію з ЄС у 2013 році. Урмас Паєт заявив, що «позиція Естонії полягає в тому, щоб визначити конкретну дату і подію, під час яких можна буде підписати угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі. Ми сподіваємося підписати його наступного року, а потім плануємо також лібералізувати наш візовий режим з Україною».¹¹⁴ Так, Естонія поклала надії на те, що Угода про асоціацію між Європейським

¹¹² Kuzio T. Ukraine at crossroads after rejecting EU pact, *Aljazeera America*. 2013. URL: <http://america.aljazeera.com/opinions/2013/11/ukraine-at-crossroadsafterrejectingeupact.html> (last accessed: 25.08.2022)

¹¹³ Естонія підтримує Україну на шляху до Європи, *Дзеркало тижня*. 2011. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/estoniya_pidtrimue_ukrayinu_na_shlyahu_do_evropi.html (дата звернення: 25.08.2022)

¹¹⁴ Estonia hopes Ukraine will sign association agreement with EU in 2013, *Kyiv Post*. 2012. URL: <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/estonia-hopes-ukraine-will-sign-association-agreement-with-eu-in-2013-317190.html> (last accessed: 25.08.2022)

Союзом і Україною буде підписана на саміті Європейського Союзу та його східних партнерів, який мав відбутися у Вільнюсі.¹¹⁵

Вважалося, що саміт увійде в історію, проте він став розчаруванням, коли президент Віктор Янукович відмовився підписувати у Вільнюсі Угоду про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС. Після цього естонське суспільство дивилося на Східне партнерство зі зростаючим скептицизмом, перш за все через брак амбіцій у політиці та відсутність перспективи членства в ЄС для асоційованих країн Східного партнерства. Ніхто в Естонії не сприймав всерйоз перспективу вступу України, Молдови чи Грузії в ЄС найближчим часом, але розглядали довгостроковий варіант.¹¹⁶

Після Євромайдану та Революції гідності в Естонії заявили, що готові й надалі підтримувати Україну політично, фінансово та ділитися досвідом. Коли 27 червня 2014 було підписано другу частину Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Міністр закордонних справ Урмас Паєт привітав цю подію та наголосив на її важливості для української економіки, стабілізації політичної ситуації та інтеграції з ЄС.¹¹⁷ Парламент Естонії ратифікував Угоду про асоціацію 5 листопада 2014 року.¹¹⁸

У вересні 2017 року набула чинності Угода про асоціацію, яка дозволила Україні та ЄС співпрацювати в різних сферах, від оподаткування до торгівлі та боротьби з тероризмом до прикордонного контролю. У лютому 2019 року тодішній президент Петро Порошенко підписав поправку до Конституції, яка зобов'язала Україну стати членом ЄС і НАТО. Порошенко назвав входження України до обох західних інституцій своїм «стратегічним членством» і заявив,

¹¹⁵ Estonia Wants Association Agreement Concluded With Ukraine and Approved for Moldova, Georgia and Armenia, *Ministry of foreign affairs of Estonia: official web-site*. 2022. URL: <https://vm.ee/en/news/estonia-wants-association-agreement-concluded-ukraine-and-approved-moldova-georgia-and-armenia> (last accessed: 25.08.2022)

¹¹⁶ Estonia and the Eastern Partnership: the view from Tallinn, *Council on foreign relations*. 2015. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_estonia_and_the_eastern_partnership_the_view_from_tallinn3036/ (last accessed: 25.08.2022)

¹¹⁷ Estonia will continue to fully support Ukraine, *Ministry of foreign affairs of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://vm.ee/en/news/estonia-will-continue-fully-support-ukraine> (last accessed: 25.08.2022)

¹¹⁸ Естонія ратифікувала Угоду про асоціацію Україна-ЄС, *Європейська правда*. 2014. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/11/5/7027460/> (дата звернення: 02.09.2022)

що його країна має «подати запит на членство в ЄС і отримати план дій щодо членства в НАТО не пізніше 2023 року».¹¹⁹

У 2019 р. Міністр внутрішніх справ Естонії заявив, що хоче скасування безвізового режиму для України. МЗС Естонії заявило, що така позиція є неофіційною і суперечить інтересам держави щодо підтримки інтеграції України до ЄС.¹²⁰

Так як Україна проводить реформи для інтеграції з ЄС і НАТО, Естонія допомагає їй у проведенні цих реформ. Так, Міністерство закордонних справ Естонії підготувало Стратегію розвитку України. Відповідно до Стратегії Естонія допомагає Україні розвивати демократію і ефективне урядування, шляхом впровадження електронного урядування, боротьбою з корупцією і зміцненням незалежних ЗМІ, підтримує регіональний розвиток, малий бізнес та допомагає оновити систему освіти. Для цього Естонія співпрацює з кількома неурядовими організаціями і донорами. Хорошим прикладом є U-LEAD – рамкова програма децентралізації, яка фінансується ЄС і спрямована на надання підтримки під час адміністративної реформи та впровадження електронного урядування. Її підпроект EGOV4UKRAINE, який допомагає покращити надання державних послуг, шляхом розробки системи обміну даних Trembita та інформаційної системи Вулик, фінансується Естонією та Швецією.¹²¹

Естонія також допомагає Україні в розбудові армії відповідно до стандартів НАТО. Так, Естонія проводить навчання для українських військових, а також проводить курси англійської мови.¹²²

¹¹⁹ Угода про асоціацію між Україною та ЄС, *Міністерство закордонних справ України: офіційний веб-сайт*. 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 02.09.2022)

¹²⁰ Estoński minister: „Ukraina koniem trojańskim w Europie”, *Euractiv.pl*. 2019. URL: <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/estonski-minister-ukraina-koniem-trojanskim-europy/> (last accessed: 02.09.2022)

¹²¹ Country Strategy for the Development Cooperation of Estonia and Ukraine 2020–2023. URL: https://vm.ee/sites/default/files/content-editors/development-cooperation/ua_arengukoostoo_maastrateegia_2020-2023_en.pdf (last accessed: 02.09.2022)

¹²² Посольство Естонії в Києві: офіційний веб-сайт. URL: <https://kyiv.mfa.ee/et/kaitsekoostoo/> (дата звернення: 02.09.2022)

24 лютого 2022 року вибухнула російсько-українська війна, створивши геополітичне цунамі, яке докорінно змінило архітектуру безпеки Європи. 28 лютого, через чотири дні після російського вторгнення в Україну, президент України Володимир Зеленський звернувся до Європейського парламенту з проханням запровадити прискорену процедуру вступу до Європейського Союзу. Пізніше того ж дня він офіційно підписав заявку України на членство. Його колеги з Грузії та Молдови також подали заявки своїх країн на приєднання до блоку 3 березня.¹²³

У цей же день Естонія разом з сімома іншими державами підтримали Україну і закликали ЄС негайно надати їй статус кандидата і розпочати переговорний процес.¹²⁴ 3 березня уряд Естонії офіційно підтримали надання Україні швидкої та ясної перспективи вступу до Європейського союзу та статусу кандидата.¹²⁵ Згодом під час щомісячних пленарних засідань Європейського Парламенту прем'єр-міністр Естонії Кая Каллас заявила, що Європейський Союз має «моральний обов'язок» надати Україні членство в ЄС.¹²⁶

Тоді 23 червня, майже через чотири місяці конфлікту, 27 членів ЄС одноголосно проголосували за надання Україні цього статусу, що стало переломним моментом в історії України та її поступової інтеграції в блок.¹²⁷ Хоча Україна прагнула пришвидшеної процедури, варто розуміти, що для вступу в ЄС державі знадобляться роки, якщо не десятиліття. Так, ще у 2021 р.

¹²³ Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі, *Президент України: офіційне інтернет-представництво*. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249> (дата звернення: 02.09.2022)

¹²⁴ Open letter by Presidents in support of Ukraine's swift candidacy to the European Union, *President of the Republic of Lithuania: official web-site*. 2022. URL: <https://www.lrp.lt/en/media-center/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859> (last accessed: 02.09.2022)

¹²⁵ Естонія офіційно підтримала надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, *Європейська правда*. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/3/7135151/> (дата звернення: 05.09.2022)

¹²⁶ Estonian PM: Ukraine's Membership in EU Is Our Moral Duty, *Schengenvisa*. 2022. URL: <https://www.schengenvisainfo.com/news/estonian-pm-ukraines-membership-in-eu-is-our-moral-duty/> (last accessed: 05.09.2022)

¹²⁷ EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status, *Delegation of the European Union to Ukraine: official web-site*. 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232 (last accessed: 05.09.2022)

президентка Естонії Керсті Кальюлайд підкреслила, що Україні необхідно "ще 20 років роботи" для готовності до членства.¹²⁸

Варто зазначити, що проаналізувавши еволюцію дебатів протягом 2004-2018 рр. щодо розширення ЄС в національних парламентах і Європейському парламенті, то вони рівноцінно були прихильниками інтеграції України до ЄС. Слід зазначити, що пік дискусій щодо інтеграції України припав напередодні та під час грузинської кризи (2008), Євромайдану та анексії Криму (2013-2014).

Таким чином, кризи діють як стимулятори дискусій про інтеграцію. Тому Володимир Зеленський вчинив мудро, скориставшись можливістю сучасних реалій для просування інтеграційного порядку денного для України. Він обговорював інтеграцію в західних установах у різних місцях у Європі та за кордоном. Імпульс, безумовно, правильний, щоб стимулювати хвилю єдності та підтримки в Європейському парламенті.¹²⁹

30 вересня 2022 р. Володимир Зеленський оголосив, що Україна офіційно подала заявку на членство в НАТО, через кілька годин після того, як Володимир Путін заявив на церемонії в Кремлі, що він анексує чотири українські області.¹³⁰

Тоді міністри закордонних справ Естонії, Латвії та Литви заявили, що вони підтримують "якнайшвидший" вступ України до НАТО. Позиція ж Генерального Секретаря Єнса Столтенберга була розмитою: він заявив, що "двері Альянсу є відкритими для нових членів", але ухилився від прямої підтримки України.¹³¹

11 жовтня 2022 р. Марко Міхкельсон, голова комітету закордонних справ парламенту Естонії сказав, що «поки Україна не буде членом НАТО, неможливо

¹²⁸ Україні "знадобиться 20 років роботи" для членства в ЄС - президентка Естонії, *Європейська правда*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/08/25/7126975/> (дата звернення: 05.09.2022)

¹²⁹ Bélanger M.-E. What prospect is there of Ukraine joining the EU? *LSE*. 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2022/03/16/what-prospect-is-there-of-ukraine-joining-the-eu/> (last accessed: 20.08.2022)

¹³⁰ Ukraine applies for Nato membership after Russia annexes territory, *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/30/ukraine-applies-for-nato-membership-after-russia-annexes-territory> (last accessed: 13.10.2022)

¹³¹ 'Baltic friends' would welcome Ukraine's accession to NATO, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608734926/baltic-friends-would-welcome-ukraine-s-accession-to-nato> (last accessed: 13.10.2022)

досягти миру та стабільності в Європі. Я сподіваюся, що це станеться після перемоги України у війні».¹³²

Зрозуміло, що Альянс навряд чи погодиться на негайний вступ України до НАТО, поки вона перебуває у стані війни. Відповідно до статті 5 члени НАТО будуть змушені активно захищати Україну від Росії – зобов'язання, яке виходить далеко за рамки постачання зброї. Крім того, для вступу нового члена потрібна згода всіх 30 держав членів-НАТО. Станом на жовтень 2022 р. 9 держав-членів НАТО – Польща, Румунія, Словаччина, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Чорногорія та Північна Македонія – спільно заявили, що підтримують шлях України до членства в НАТО. Окремо Україну підтримала і Канада.¹³³

Отже, Естонія є великим прихильником євроатлантичної інтеграції України, тому допомагає їй на цьому нелегкому шляху. Для цього Естонія лобіює інтереси України в ЄС та НАТО, допомагає здійснити необхідні реформи, щоб відповідати Копенгагенським критеріям, та розбудувати армію відповідно до стандартів НАТО.

Висновок до розділу 2

Отже, Естонія з 2014 р. відкрито підтримує український суверенітет, незалежність і територіальну цілісність, засуджуючи дії Росії по усіх дипломатичних каналах і вимагаючи накладення на неї жорстких санкцій. Це підтверджується численними заявами естонських посадовців. Допомога Естонії не обмежується лише словами: держава надавала фінансову допомогу, підтримувала впровадження реформ, надавала гуманітарну допомогу, а також брала активну участь у підтримці громадянських організацій України. З

¹³² Estonia supports NATO's expansion policy: Lawmaker, *Anadolu Agency*. 2022. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/estonia-supports-natos-expansion-policy-lawmaker/2707962> (last accessed: 13.10.2022)

¹³³ Nine NATO allies back Ukraine's path to membership, *Euractiv*. 2022. URL: <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/nine-nato-allies-back-ukraines-path-to-membership/> (last accessed: 13.10.2022)

початком повномасштабного вторгнення Естонія постачала Україні й зброю, а також стала лідеркою з надання допомоги Україні відносно її ВВП.

Держава не визнає анексію Криму і результати незаконних референдумів в окупованих Херсонській, Запорізькій, Луганській та Донецькій областях.

Така підтримка відображає занепокоєння Естонії з приводу власної безпеки, оскільки російська агресія виявила кілька слабких місць у системі безпеки Центрально-східної Європи.

Естонія – активний прибічник надання Україні членства в ЄС та НАТО. Така позиція простежується практично з часу отримання Естонією членства в євроатлантичних структурах у 2004 р. З тих пір для того, щоб наблизити Україну до євроінтеграції, Естонія використовувала такі інструменти, як Європейська політика сусідства, Східне партнерство, а також власні або спільні з ЄС програми для допомоги Україні з впровадженням реформ. Держава виступає за прискорене надання Україні членства в ЄС і НАТО й готова допомагати їй на цьому шляху.

РОЗДІЛ 3. СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ЕСТОНІЇ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ І БЕЗПЕКИ

3.1. Співробітництво України та Естонії в торговельно-економічній сфері.

Співпраця в економічній сфері є важливою сферою у двосторонньому співробітництві між Україною і Естонією. Економічні та торговельні відносини двох держав залежать насамперед від їх економічного становища.

З моменту відновлення незалежності Естонія була однією з найбільш швидкозростаючих економік у регіоні. Швидкі реформи, вестернізація економіки, інновації та відкритість для іноземного капіталу залучили до Естонії численні міжнародні компанії. Так, Естонія є однією з провідних країн Центральної та Східної Європи за рівнем прямих іноземних інвестицій на душу населення. У політичному, економічному і соціальному плані Естонія випереджає будь яку іншу країну на пострадянському просторі. За даними МВФ, ВВП Естонії на душу населення перевершує ВВП інших пострадянських держав. (Див. Додаток Б)¹³⁴

Країна є високорозвиненою у привабливих для прямих іноземних інвестицій у таких сферах як ІТ, біотехнології та зелені галузі. Збалансований бюджет, режим вільної торгівлі, повністю конвертована валюта, конкурентоспроможний банківський сектор і сприятливе для інвестицій середовище – все це сприяло успіху країни.

Уряд Естонії демонструє гнучке та орієнтоване на потреби законодавство з пріоритетом сприяння підприємству. Це призвело до створення простого, прозорого та спритного бізнес-середовища, яке є одним із ключових факторів прямих іноземних інвестицій в Естонію.¹³⁵

Україна є важливим економічним і торговим партнером Естонії. Співробітництво у цій сфері ґрунтується на Угоді про економічне, промислове

¹³⁴ The World Bank: official web-site. URL: <https://data.worldbank.org/country/estonia> (last accessed: 11.09.2022)

¹³⁵ Estonian economy, *Invest in Estonia*. URL: <https://investinestonia.com/business-in-estonia/estonian-economy/structure/> (last accessed: 11.09.2022)

та науково-технічне співробітництво 2007 року. Даною Угодою передбачено створення Спільної міжурядової комісії з економічного, промислового та науково-технічного співробітництва. Протягом 2008-2013 рр. Комісією було проведено 3 спільних засідання. Темою засідань було питання євроінтеграції України, співпраця в межах Східного партнерства, використання досвіду Естонії щодо реформ та інвестиційне співробітництво. Проте для естонської сторони Спільна міжурядова комісія є застарілим та неефективним механізмом, діяльність якого не конкретизована, а відсутність засідань протягом останніх восьми років не вплинула на розвиток двостороннього співробітництва.¹³⁶

Також у 2013 р. підписано Меморандум про взаєморозуміння між Державним агентством України з інвестицій та управління національними проектами України та Фондом з розвитку підприємництва Естонії (EAS). А з 1995 р. діє Угода Між Урядом України та Урядом Естонії про сприяння та взаємний захист інвестицій.¹³⁷ У 2020 р. Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль та Прем'єр-міністр Естонської Республіки Юрі Ратас підписали Угоду про фінансове та технічне співробітництво.¹³⁸

У 2013 р. Україна зайняла 18 місце серед партнерів Естонії з експорту – це менше, ніж у 2008, 2011 та 2012 рр. Порівняно з 2008 роком, який був до початку економічної кризи, обсяг експорту за 2013 р. становить лише 71,9% обсягу експорту Естонії в Україну. Тільки в роки кризи, 2009 та 2010, обсяг експорту був нижчим, ніж у 2013 році.¹³⁹

¹³⁶ Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво України з Естонською Республікою, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. 2021. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo/torgovelyno-ekonomichne-ta-investicijne-spivrobotnictvo-ukrayini-z-estonskoyu-respublikoyu> (дата звернення: 11.09.2022)

¹³⁷ Договірні-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 11.09.2022)

¹³⁸ Україна та Естонія підписали угоду про фінансове співробітництво, *Укрінформ*. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3144721-ukraina-ta-estonia-pidpisali-ugodu-pro-finansove-spivrobotnictvo.html> (дата звернення: 11.09.2022)

¹³⁹ Raudjärv M. Economic and trade relations of Estonia as EU member state, including with Russia and Ukraine. Tartu, 2015. P.25 URL: <https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/view/12237/7347>

Після 2014 р. обсяги двосторонньої торгівлі впали у зв'язку зі складністю процесу експорту в Україну, що стало наслідком російської агресії. Так, незважаючи на те, що Естонія декларує Україну як важливого торговельного партнера, станом на 2021 р. Україна посідає лише 20 місце серед експортних партнерів Естонії. Проте, аналізуючи динаміку попередніх років на таблиці 1, можна зробити висновок, що з 2016 р. спостерігається деяке пожвавлення торгівлі.¹⁴⁰

Таблиця 1. Динаміка торгівлі між Україною та Естонією 2014-2019 рр.

РІК	ЕКСПОРТ	ВІДСОТОК, %	ІМПОРТ	ВІДСОТОК, %	ТОВАРООБІГ	ВІДСОТОК, %
2014	55.4	0.6	48.0	0.4	103.4	0.4
2015	65.7	0.5	57.3	0.4	123.0	0.5
2016	71.4	0.6	69.9	0.5	141.4	0.6
2017	75.3	0.6	94.2	0.6	169.5	0.6
2018	87.5	0.6	114.4	0.7	201.9	0.7
2019	139	1	103.4	0.6	242.4	0.8

Естонія ж посідає 25 місце серед торгових партнерів України у Європі.¹⁴¹

Відповідно до даних Державної служби статистики України, загальний обсяг торгівлі протягом 2021 р. між Україною та Естонією склав 543,3 млн. дол. США і у порівнянні з 2020 р. становить 120,1%. Товарообіг у цьому році досяг 338,8 млн. дол. США, що у порівнянні з 2020 р. становить 118,2%. Український експорт товарів до Естонії сягнув 169,1 млн. дол. США, а імпорт – 169, 8 млн. дол. США.¹⁴²

Загальний товарообіг між Україною та Естонією у січні 2022 року сягнув 25,1 млн доларів США. Обсяг експорту українських товарів до Естонії сягнув 17,3 млн доларів США (185% до січня 2021 року), обсяг імпорту – 7,8 млн доларів США (76,3% до січня 2021 року). Частка України в імпорті Естонії

¹⁴⁰ Estonian exports by country, *Trading economy*. URL: <https://tradingeconomics.com/estonia/exports-by-country> (last accessed: 11.09.2022)

¹⁴¹ Економіка та бізнес-клімат Естонської республіки, *Посольство України в Естонській Республіці*. 2021. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-estonskoyi-respubliki> (дата звернення: 11.09.2022)

¹⁴² Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.09.2022)

становить – 0,6%. Сальдо у торгівлі України з Естонією є негативним, адже обсяг імпорту з України (0,13 млрд дол.) становить менше за обсяг експорту з Естонії (0,16 млрд дол.).¹⁴³

Структуру експорту складають: мінеральне паливо; чорні метали; ядерні реактори, котли, машини; деревина; електричні машини. Структуру імпорту складають: ядерні реактори, котли, машини, рибні та м'ясні продукти, дубильні екстракти, пластмаси, полімерні матеріали, електричні машини та ін. Найбільш позитивну динаміку в українському експорті послуг до Естонії продемонстрували послуги з переробки матеріальних ресурсів – 56,2%; транспортні послуги – 25,7%; послуги у сфері телекомунікацій – 10,7%. У структурі імпорту послуг з Естонії домінували транспортні послуги – 50,7%, послуги у сфері телекомунікацій – 23,8%; ділові послуги – 17,4%; послуги пов'язані з подорожами – 5,3%.¹⁴⁴

У 2019 р. за участю Талліннського офісу української юридичної фірми «Ілляшев та Партнери» та Посольства України в Естонії було створено Українсько-естонську торгову палату. Мета цієї некомерційної організації – допомогти українському бізнесу вийти на естонський ринок, надаючи консультації та юридичну допомогу.¹⁴⁵

Естонські партнери виявляють велику зацікавленість у взаємодії з українськими підприємцями. Аналіз показує, що естонський бізнес цікавиться як традиційними видами торгівлі, такими як закупівля в Україні будівельних матеріалів, обладнання для сільськогосподарської техніки українського виробництва, зокрема продукції Харківського тракторного заводу, продукція якого цінується на естонському ринку, так і взаємодією в ІТ-секторі. Сьогодні в Естонії вже активно працює ряд ІТ-компаній з українським корінням, зокрема

¹⁴³ Естонія, *Дія Бізнес: експортний напрям*. URL: <https://export.gov.ua/country/82-estoniia> (дата звернення: 11.09.2022)

¹⁴⁴ Економіка та бізнес-клімат Естонської республіки, *Посольство України в Естонській Республіці*. 2021. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-estonskoyi-respubliki> (дата звернення: 11.09.2022)

¹⁴⁵ The Ukrainian-Estonian Chamber of Commerce. URL: <https://uecc.ee> (last accessed: 15.09.2022)

онлайн-платформа Ria (Dom.Ria, Auto.Ria, Ria.Market), компанія «Eleks». Сьогодні в Україні працює близько 300 естонських компаній, серед них такі, як Bolt, BLRT Grupp, Baltika Group.¹⁴⁶

Для естонського бізнесу Україна виглядає привабливим ринком, хоча через високий рівень корупції у цьому напрямі виникають труднощі. Прем'єр-міністр Естонії у 2015 р. зазначив, що Україна досить цікава для естонських бізнесменів та інвесторів. Згідно його заяви, Естонські інвестори вірять в Україну і бачать великий потенціал співпраці, проте Україні слід покращити судову систему та регуляторну політику для того, щоб ще більше активізувати співпрацю.¹⁴⁷

Згідно з даними Національного банку України, станом на 1 січня 2022 року залишок естонських інвестицій в Україну складає 208,8 млн. дол. США (з них: як інструмент участі у капіталі – 121, 7 млн дол., як борговий інструмент – 87,1 млн дол.). Частка естонських інвестицій від загального обсягу прямих іноземних інвестицій складає 0,33%. Приріст естонських інвестицій до української економіки за 2021 р. становить 41,3 млн дол.¹⁴⁸

Найбільший обсяг інвестицій з Естонії надійшов у промисловість – 68,7% від загального обсягу інвестицій. 12,4% – у оптову та роздрібну торгівлю, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів; 9,4% – операції з нерухомим майном; 1,7% – інформація та телекомунікації. Українські ж інвестиції до Естонії були спрямовані в сільське, лісове та рибне господарства, а також у сферу ІТ. Однак інформація про їх обсяг є конфіденційною згідно з відповідним законодавством України, оскільки інвестиції надійшли не більше ніж від 2 суб'єктів господарювання.¹⁴⁹

¹⁴⁶ Економіка та бізнес-клімат Естонської республіки, *Посольство України в Естонській Республіці*. 2021. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-estonskoyi-respubliki> (дата звернення: 11.09.2022)

¹⁴⁷ Zhenchenko A. Ukraine as a foreign policy priority of Estonia: a feature of neo-regionalism. Bachelor's Thesis. Tallinn University of technology. Tallinn, 2016. 56 p.

¹⁴⁸ Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2022)

¹⁴⁹ Trade and economic relations, *Embassy of Ukraine in the Republic of Estonia: official web-site*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/en/partnership/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jestoniyeju> (last accessed: 15.09.2022)

Проте, за словами Надзвичайного і Повноважного Посла Естонської Республіки в Україну (2016-2019) Герта Антсу, в Україні проблемним є питання захисту інвестицій. Так, протягом 2019-2021 рр. сталося декілька гучних скандалів, пов'язаних із естонськими інвесторами в Україні.¹⁵⁰ Найгучніший – конфлікт навколо спільного проекту ТРЦ SkyMall у Києві спричинив зіткнення інтересів естонського інвестора Гілара Тедера з українськими інвесторами, що призвело до труднощів у Тедера з українською юстицією.¹⁵¹ Також проект покращення інфраструктури в Одеській області естонця Марселя Віхманна мав певні корупційні труднощі з місцевою владою. У зв'язку з цим, естонські інвестори стали обережними щодо України через наявність проблем із веденням бізнесу.

Торгово-промислова палата України разом із колегами з Естонії на постійній основі організовують бізнес-форуми для підприємців. Останній такий форум відбувся у жовтні 2021 року.¹⁵²

Російське вторгнення в Україну мало свій вплив на естонську економіку. Так, війна в Україні означає, що естонським підприємствам доведеться шукати сировину та напівфабрикати, які вони раніше отримували з Росії та Білорусі, деінде. Так, якби естонські компанії замінили весь свій імпорт з Росії та Білорусі, це призвело б до додаткових 860 мільйонів євро витрат для підприємств у цінах 2021 року, що дорівнює 5% від загального імпорту Естонії. Найбільші додаткові витрати пов'язані з паливом, виробами з деревини та металами, а також із заміщенням імпорту солі та одягу з льону, наприклад, оскільки ці групи товарів сильно залежать від імпорту з Росії та Білорусі, а замінні товари з інших країн є дорогими.

¹⁵⁰ Важливо вчитися на досвіді інших. Інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Естонської Республіки в Україні Гертом Антсу, *ГДПІ*. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/1-2018-30.pdf> (дата звернення: 21.09.2022)

¹⁵¹ Дев'ятирічний конфлікт навколо Sky Mall близький до завершення, *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/24/649023/> (last accessed: 21.09.2022)

¹⁵² УКРАЇНУ ТА ЕСТОНІЮ ОБ'ЄДНУЄ ПОЛІТИКА ІННОВАЦІЙ, *Сумська Торгово-промислова палата*. 2021. URL: <http://cci.sumy.ua/news/225/7370/> (дата звернення: 21.09.2022)

Вплив обмеження імпорту з Росії та Білорусі також опосередковано відчують на собі підприємства Естонії через підвищення цін на товари та послуги, які виробляються на території країни, але залежать від імпорту з Росії та Білорусі, наприклад на енергоносії. Непрямий вплив також досягне естонських компаній через глобальні ланцюжки створення вартості та через імпорт виробничих ресурсів із країн, які застосували санкції та залежать від російських товарів.¹⁵³

Крім того, це вплинуло на естонсько-українські економічні взаємини. Протягом 7 місяців 2022 р. естонський експорт товарів в Україну склав 64 млн євро, а імпорт – 57 млн євро, що є на 5-8% менше, ніж попереднього року. Обсяг товару значно зменшився, у той час як ціни на експорт та імпорт зросли.¹⁵⁴

У липні 2022 р. у Стамбулі відбувся Форум глобального економічного впливу на Україну, який зібрав лідерів політичного, державного сектору та бізнесу високого рівня із компаній списку Fortunate 500 з усього світу. Основна тема форуму – питання відновлення України, обговорення інвестиційних і торговельних можливостей, вирішення проблеми регіональних і глобальних ланцюгів поставок і робота над забезпеченням економічної спроможності України та її партнерів через нові канали співпраці та угоди. Свен Аулік, керівник відділу експортних радників Естонського агентства бізнесу та інновацій заявив, що «естонські компанії не лише прагнуть підтримати Україну товарами та послугами, необхідними для відновлення країни, але й прагнуть стати активними учасниками українського бізнес-середовища безпосередньо, а деякі з них вивчають плани створення місцевих операцій та виробничих потужностей в Україні».¹⁵⁵

¹⁵³ The long-term impact on Estonia of the war between Russia and Ukraine: population, integration, foreign trade. 2022. URL: https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2022/06/2022_the-long-term-impact-on-estonia-of-the-war-between-russia-and-ukraine_report_summary.pdf (last accessed: 23.09.2022)

¹⁵⁴ Естонський міністр розповів, як війна змінила торгівлю з Україною, *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3576573-estonskij-ministr-rozpoviv-ak-vijna-zminila-torgivlu-z-ukrainou.html> (дата звернення: 23.09.2022)

¹⁵⁵ Estonia Launches the Go Global 2022 awards program, *Enterprise Estonia*. 2022. URL: <https://eas.ee/en/estonia-launches-the-go-global-2022-awards-program/> last accessed: 23.09.2022)

Естонський сервіс міжнаціональної цифрової ідентифікації E-Residency запустив пропозицію відшкодування державного мита, щоб фінансово підтримати українських підприємців, допомогти їм подолати наслідки війни та сприяти розвитку економіки України та Естонії.¹⁵⁶ Варто зазначити, що в жовтні України заявила про створення власного подібного сервісу, який дозволить іноземним громадянам (в першу чергу IT-спеціалістам) відкривати та вести бізнес в Україні без фізичної присутності в державі. Це дозволить фрілансерам, які працюють з українськими IT-компаніями, оформити свої бізнес-відносини.¹⁵⁷

Також у серпні 2022 року Естонія розробила план, який має на меті допомогти відновити Житомирську область за допомогою інвестицій в інфраструктуру та освітні установи.¹⁵⁸

Отже, економічне співробітництво є важливим для Естонії та України, проте станом на сьогодні воно не є ефективним і потребує доопрацювання. Причиною цього є економічні проблеми в Україні, а також корупція. Досліджено, що естонські інвестори зацікавлені Україною, але низка гучних скандалів змушує їх з обережністю ставитися до інвестування в Україну.

3.2. Співробітництво України та Естонії у сфері безпеки й оборони

У сьогоднішніх умовах співробітництво у сфері безпеки й оборони є надзвичайно важливим для підвищення обороноздатності України. Естонія - один із ключових партнерів України у цій сфері.

Співробітництво України й Естонії у сфері безпеки й оборони має тривалий розвиток. Угоду про військове співробітництво між Міністерством оборони України і Міністерством оборони Естонії було підписано 20 квітня 1994 року. Нормативно-договірна база з Естонією у військовій сфері й надалі

¹⁵⁶ E-residency is reimbursing set-up fees for ukrainian entrepreneurs, *e-Residency of the Republic of Estonia*. 2022: <https://www.e-resident.gov.ee/eresidency-ukraine/> (last accessed: 23.09.2022)

¹⁵⁷ E-Residency in Ukraine: All You Need To Know, *GoVisaFree*. 2022. URL: <https://govisafree.com/e-residency-ukraine/> (last accessed: 23.09.2022)

¹⁵⁸ Естонія розробила план допомоги інвестиціями в інфраструктуру та освіту Житомирщини – Рейнсалу, *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-estoniya-dopomoga-ukrayina/31972629.html> (дата звернення: 23.09.2022)

розширювалася із підписанням Протоколу про співробітництво між Державним комітетом у справах охорони державного кордону України і Департаментом прикордонної охорони Естонської Республіки від 8 грудня 1999 року.¹⁵⁹

У зв'язку зі вступом у 2004 році балтійських держав до ЄС та НАТО, співробітництво України й Естонії у сфері безпеки отримали новий вимір - через призму діяльності даних організацій. Так, Естонія разом з Литвою і Латвією - активні зовнішні партнери нашої держави у даних структурах, які допомагають Україні поглиблювати відносини з ЄС і НАТО, а також сприяють євроатлантичному руху України за допомогою консультацій з питань сфери безпеки і оборони, виконання положень НАТО “Партнерство заради миру”. Ці держави є постійними союзниками України, які готові піднімати питання щодо розширення на схід в ЄС і НАТО.¹⁶⁰

У 2006 році під час зустрічі з В. Ющенка з президентом Естонії Т. Х. Ільвесом було підписано Спільну декларацію щодо співробітництва у рамках діалогу України з НАТО, модернізацію українського оборонного та безпекового середовища, інформування українського суспільства про діяльність НАТО, а також надання допомоги щодо запрошення України до Плану дій щодо членства в НАТО.¹⁶¹

Співробітництво у сфері оборони і безпеки між Україною та Естонією активізувалося в 2014 році, коли Естонія вирішила направити свого аташе з оборони до Києва після анексії Криму та подій на сході України. Тоді основними завдання України у сфері безпеки й оборони були: забезпечення миру, суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України; підтримка

¹⁵⁹ Договірні-правова база між Україною та Естонією. Посольство України в Естонській республіці. URL:<https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 19.02.2022)

¹⁶⁰ Марценюк Р. Військова співпраця України та країн Балтії (1991-2017). Європейські історичні студії. Науковий електронний журнал. 2017. № 8. URL:<https://drive.google.com/file/d/1mL1OQwtNoqkNN8QgGn-RRFECcnlLpgNp/view>

¹⁶¹ Президенти України та Естонії підписали Спільну декларацію. URL: www.unian.net/ukr/news/news176699.html (дата звернення: 19.02.2022)

діалогу з ключовими партнерами України та міжнародними безпековими організаціями; адаптація законодавства України в оборонній сфері до європейських стандартів; реформування військового сектору. Відповідно співпраця між Міністерствами оборони України та Естонії значно розширилась, як у двосторонньому, так і у багатосторонньому форматі.¹⁶²

Згідно з Білою Книгою України 2022 р. пріоритетними напрямками двостороннього співробітництва України з Естонією є співробітництво у галузі Сил спеціальних операцій, розвиток сержантського складу ЗСУ, Військової служби правопорядку, цивільно-військове співробітництво, військова освіта, фахова, мовна і професійна підготовка військовослужбовців.¹⁶³

Обсяги двостороннього співробітництва між державами з кожним роком зростають і є взаємовигідними для обох країн. Сьогодні найуспішнішими напрямками співпраці є навчання та військова медицина. Останніми роками оборонне співробітництво розширилося на військовому рівні, включаючи активну участь у військових навчаннях в обох країнах. Крім того між різними рівнями оборонних установ двох країн відбувається регулярний обмін інформацією та досвідом.

Успішним напрямом співпраці між Україною та Естонією є медична допомога. З осені 2015 року Естонія пропонує реабілітаційне лікування пораненим в Україні в Центрі Здоров'я Селі. Станом на 2020 рік у санаторії проліковано 165 поранених військовослужбовців ЗСУ. Міністерство оборони Естонії планує запропонувати реабілітаційне лікування і в найближчі роки.

¹⁶² Марценюк Р. Військова співпраця України та країн Балтії (1991-2017). Європейські історичні студії. Науковий електронний журнал. 2017. № 8. URL:<https://drive.google.com/file/d/1mL1OQwtNoqkNN8QgGn-RRFECcnlLpgNp/view>

¹⁶³ Біла книга 2021. Оборонна політика України. Міністерство оборони України. Київ, 2022. URL:https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft_Final_03.pdf (дата звернення: 25.09.2022)

Також за ініціативи громадської організації “Вільна Україна” (ест. MTÜ Vaba Ukraina) у співпраці з Естонським національним коледжем оборони було організовано 5 навчальних курсів лікування тактичного рівня, метою яких була підготовка інструкторів з надання першої медичної допомоги.¹⁶⁴

Естонія також внесла свій внесок до Трестового фонду НАТО для медичної реабілітації зі своїми експертами, щоб допомогти побудувати сучасну систему реабілітації в Україні. Східно-Талліннська центральна лікарня і Талліннський коледж охорони здоров'я провели стажування та навчання для реабілітаційного персоналу.¹⁶⁵

Також співробітництво між Естонією та Україною особливо активне у питаннях гібридних загроз та кібербезпеки. Естонія - ключовий гравець у системі кіберзахисту НАТО, оскільки вона характеризується надзвичайно високим рівнем діджиталізації - держава активно використовує інформаційні технології у функціонуванні електронного урядування і онлайн виборів. Зважаючи на власні досягнення у цій сфері, Естонія намагається поділитися досвідом зі своїми партнерами. Серед них важливе місце належить Україні, для якої питання кіберзахисту набули особливого значення в умовах гібридної агресії з боку Російської Федерації.¹⁶⁶

У 2021 році Україна офіційно подала заявку на вступ до Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО (NATO CCD COE), який розташований у Таллінні й заснований за ініціативи естонської сторони.¹⁶⁷

¹⁶⁴ Kaitsekoostöö. Eesti suursaatkond Kiiev. URL: <https://kyiv.mfa.ee/et/kaitsekoostoo/> (дата звернення: 19.02.2022)

¹⁶⁵ Навчання в Естонії пройшли 80 інструкторів з тактичної медицини, отримавши міжнародний сертифікат 4 рівня – голова правління ГО «ВО Патріот». URL: <https://uacrisis.org/uk/41738-navchannya-v-estoniyi> (дата звернення: 19.02.2022)

¹⁶⁶ Mohylnytska K. Cooperation between Ukraine and the Baltic states in the field of security and defense after 2014. EVROPSKÝ POLITICKÝ APRÁVNÍ DISKURZ. Kyiv, 2020. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-4/05.pdf>

¹⁶⁷ Ukraine applies to join NATO's cyber defense center – NSDC, *Інтерфакс*.2022. URL:<https://en.interfax.com.ua/news/general/759823.html> (дата звернення: 21.02.2022)

У січні 2022 року представники Міністерства оборони, підрозділу кіберзахисту Ліги оборони Естонії та Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО здійснили спільний візит до України. Разом з українською стороною було обговорено організацію та загальний стан національної кібербезпеки України, включаючи широкомасштабні кібератаки на українські урядові сайти у ніч 14 січня та їх вплив на поточну безпекову ситуацію. Також відбувся обмін досвідом у боротьбі з кібератаками та обговорено подальші кроки для покращення нашої кібер-співпраці. Естонська делегація також висловила постійну підтримку вступу України до Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО, оскільки Україна має унікальний досвід у боротьбі з гібридними загрозами.¹⁶⁸

Також з 2016 року естонська Академія електронного урядування реалізує проєкт з підвищення компетенції державного сектору України з кібербезпеки.¹⁶⁹

Естонія також допомагає з військовою підготовкою. З 2003 року понад 40 українських офіцерів навчалися на різних курсах Балтійського коледжу в естонському місті Тарту. У 2019 році троє українських офіцерів закінчили навчання на курсах Об'єднаного командування та Генерального штабу коледжу.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Leading Estonian and Ukrainian cyber security experts exchanged experiences in countering cyber threats. URL: <https://kaitseministeerium.ee/en/news/leading-estonian-and-ukrainian-cyber-security-experts-exchanged-experiences-countering-cyber> (дата звернення: 21.02.2022)

¹⁶⁹ .Country Strategy for the Development Cooperation of Estonia and Ukraine 2020–2023. URL: https://vm.ee/sites/default/files/content-editors/development-cooperation/ua_arengukoostoo_maastrateegia_2020-2023_en.pdf

¹⁷⁰ Посол України в Естонії Мар'яна Беца взяла участь у святкуванні 20-річчя Балтійського оборонного коледжу у м. Тарту, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт* URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/news/73343-baltic-college> (дата звернення: 21.02.2022)

З 2017 року Мовний центр Академії Сил оборони пропонує інтенсивні курси з англійської мови для Сил оборони України з метою покращення оперативної сумісності Збройних сил України з міжнародними партнерами.¹⁷¹

У контексті українсько-російської загрози Естонія підтримує Україну. Естонія не визнає окупацію Криму РФ, підтримує територіальну цілісність нашої держави та послідовно виступає за дотримання та повну імплементацію Мінських домовленостей. Офіційні заяви щодо засудження агресії РФ постійно оприлюднюються Президентом Естонії, Прем'єр-міністром, Міністром закордонних справ та Парламентом Естонії.

Колишня президентка Керсті Кальюлайд стала першою серед іноземних очільників, хто відвідав лінію розмежування на Донбасі у 2018 році, а у 2021 – адміністративну межу з окупованим Кримом.¹⁷²

На тлі ескалації російсько-українського конфлікту Естонія вирішила допомогти Україні усіма можливими способами: у політичному плані, практичному і фінансовому. У лютому МЗС Естонії заявило, що виділить Україні гуманітарну допомогу у сумі 351 700 євро для підтримки людей, які живуть на сході України.¹⁷³

8 лютого 2022 року Естонія передала Україні мобільний польовий шпиталь Role 2 для прискореного розгортання та використання в польових умовах, який забезпечує надання медичної допомоги на рівні бригади. Усі модулі потребують 20 хвилин часу на розгортання та згортання. Вони можуть використовуватися по одному, а також разом для обладнання польового шпиталю.¹⁷⁴

¹⁷¹ Kaitsekoostöö. Eesti suursaatkond Kiiev. URL: <https://kyiv.mfa.ee/et/kaitsekoostoo/> (дата звернення: 19.02.2022)

¹⁷² Президент Естонії завітала на Донбас з робочим візитом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7GJNi9IZ7vc> (дата звернення: 21.02.2022)

¹⁷³ Естонія виділить понад 350 тисяч євро гуманітарної допомоги для сходу України. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/11/7323582/> (дата звернення: 21.02.2022)

¹⁷⁴ Україна отримала польовий шпиталь від Естонії та Німеччини. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/8/7323246/> (дата звернення: 21.02.2022)

Також Естонія поставила Україні протитанкові переносні ракетні комплекси (ППРК) Javelin.¹⁷⁵

Після нападу Росії на Україну 26 лютого 2022 р. ця допомога лише збільшилася. Ще до нападу Естонія запросила у Фінляндії та Німеччини дозволу передати Україні 122-міліметрові гаубиці – відповідь вона отримала 27 лютого.¹⁷⁶

Міністр оборони України Олексій Резніков у серпні повідомив про отримання чергової партії військової допомоги від Естонії, зокрема зброї, польового госпіталю та участі в програмі підготовки українських військових, яка проходить у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії.¹⁷⁷

У жовтні Міністерство оборони (МО) Естонії оголосило, що надішле додаткові боєприпаси та обладнання в рамках наступного пакету військової допомоги Україні. У новому комплекті будуть протитанкові боєприпаси, артилерійські боєприпаси, бронежилети та зимова форма.¹⁷⁸

Станом на 18 листопада 2022 р. Естонія надала Україні військову допомогу на загальну суму майже 300 мільйонів євро, що робить Естонію однією з країн, яка зробила найбільший внесок у відносному вимірі.¹⁷⁹

Отже, проаналізувавши сферу безпеки й оборони у відносинах України й Естонії, можна дійти висновку, що вони базуються на концепції стратегічного

¹⁷⁵ Естонія передала Україні протитанкові комплекси Javelin. URL: <https://www.dw.com/uk/estoniia-peredala-ukraini-protytankovi-kompleksy-javelin/a-60840691> (дата звернення: 21.02.2022)

¹⁷⁶ Finland allows Estonia to send weapons to Ukraine, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608514337/finland-allows-estonia-to-send-weapons-to-ukraine> (25.03.2022)

¹⁷⁷ Estonia joins training program of Ukrainian military in UK, *Interfax*. 2022. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/general/853167.html> (last accessed: 15.10.2022)

¹⁷⁸ Estonia to send protective equipment and ammunition to Ukraine, *Army Technology*. 2022. URL: <https://www.army-technology.com/news/estonia-equipment-ammunition-ukraine/> (last accessed: 15.10.2022)

¹⁷⁹ Estonia's total military aid to Ukraine to date approaching €300 million, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608793648/estonia-s-total-military-aid-to-ukraine-to-date-approaching-300-million> (last accessed: 21.11.2022)

партнерства. Спільна історія і спільна загроза - у вигляді Російської Федерації - центральні у відносинах держав. Партнерство підтверджується розвиненою нормативною базою і практичним досвідом. Важливою частиною співпраці між державами є військові навчання, медична допомога нашим бійцям, а також постачання зброї Україні

Висновок до розділу 3

Отже, Естонія, як одна із найбільш швидкозростаючих економік пострадянського простору, є важливим партнером для України у торговельно-економічній сфері. Основоположним документом у даній сфері є Угода про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво 2007 року, яка доповнюється низкою інших угод.

Незважаючи на те, що Естонія проголошує Україну важливим торговим партнером, динаміка відносин між державами у цій сфері є низькою. Основними причинами цього є високий рівень корупції й економічні проблеми.

Найінтенсивнішою співпраця є у сфері інвестицій, оскільки Україна є привабливим ринком для естонських бізнесменів, проте проблеми у юридичній системі та регуляторній політиці додають труднощів кооперації у даній сфері.

Естонія допомагає Україні фінансово під час війни. Країна відмовилася від низки російських продуктів, включаючи сировину і готова брати участь у відновленні економічних спроможностей України.

Співробітництво між Україною та Естонією у сфері безпеки і оборони щороку зростає. Потенціал партнерства формується наявністю розвиненої нормативної бази, практичного досвіду співпраці та спільними загрозами. Співробітництво між державами зосереджується на запозичені досвіду Естонії у формуванні системи територіальної оборони і кібербезпеки.

Також Естонія підтримує амбітну ціль України, яка передбачає досягнення українською армією стандартів НАТО та посилення її боєздатності, що є першим кроком до її можливого членства в Альянсі.

Щоб зупинити російську збройну агресію, Естонія надавала Україні потужну військову допомогу: протитанкові ракети, артилерію, легке озброєння, боєприпаси, паливо, амуніцію, медичне забезпечення. Таким чином Естонська Республіка стала лідеркою у наданні Україні допомоги відносно свого ВВП.

РОЗДІЛ 4. КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНА ТА НАУКОВО-ТЕХНІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ ТА ЕСТОНІЇ

4.1. Співробітництво у сфері культури і науки

Правовим підґрунтям для співробітництва у цій сфері є Угода про співробітництво в галузі культури, освіти та науки 1994 р., підписана між Урядом України та Урядом Естонії. Угода передбачає співпрацю між університетами й іншими навчальними закладами, обмін викладачами, вченими та студентами, вивчення мови, літератури та історії підписантів.¹⁸⁰

У 1996 р. підписано Угоду про взаємне визнання документів про освіту та наукові ступені, яким сторони визнають еквівалентність освітніх документів.¹⁸¹ Протокол про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Естонії 2002 р. сприяв розвитку та поглибленню співпраці у сфері науки й освіти. Цим документом передбачається створення навчальних закладів з естонською і українською мовами навчання, а також обмін підручниками, навчальними програмами, викладачами та студентами.¹⁸²

Партнерство між університетами двох держав сприяє розвитку співпраці у сфері культури і науки. Сьогодні партнерські відносини встановлені між:

- Національний педагогічний М.П. Університет Драгоманова і Талліннський університет;
- Дипломатична академія України при МЗС України та Естонська школа дипломатії;
- Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» та Талліннський технологічний університет;
- Національний аграрний університет України та Тартуський аграрний університет;

¹⁸⁰ Договірні-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestoniyeju> (дата звернення: 15.10.2022)

¹⁸¹ Угода між Урядом України та Урядом Естонської Республіки про взаємне визнання документів про освіту і наукові ступені. 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_030#Text (дата звернення: 15.10.2022)

¹⁸² Протокол про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Естонської Республіки. 2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_021#Text (дата звернення: 15.10.2022)

- Естонська бізнес-школа та Київський національний економічний університет;
- Київський інститут міжнародного менеджменту;
- Одеський національний морський університет і Естонська морська академія;
- Тернопільський технічний університет і Талліннський технологічний університет.

Основними напрямками співпраці університетів є реалізація спільних освітніх проектів, обміни викладачами, студентами та практикантами, а також спільна участь у конференціях і семінарах та обмін досвідом. Наприклад, активну діяльність проводять Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут» і Талліннський технічний університет. Два університети займалися розробкою проекту «Віртуальна інтегрована університетська система» Шведського інституту, а також проект ЄС «Подолання розриву між університетами та бізнесом».¹⁸³

Активна робота ведеться з Талліннським і Тартуським університетами з метою забезпечення вивчення естонської мови в українських університетах, а української – в вищезгаданих університетах Естонії. Так, з 15 березня 2022 року у Тартуському університеті почали викладати українську мову.¹⁸⁴

Щорічно студенти Дипломатичної академії України при МЗС України проходять двотижневі тренінги в Естонській школі дипломатії з питань європейської та євроатлантичної інтеграції в рамках Меморандуму про співпрацю. За ініціативи Посольства України Естонська школа дипломатії спільно з Міністерством закордонних справ Естонії розробила довгострокову програму навчання українських експертів у справах ЄС.¹⁸⁵

¹⁸³ Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua> (дата звернення: 15.10.2022)

¹⁸⁴ The University of Tartu starts teaching Ukrainian, *University of Tartu: official web-site*. 2022. URL: <https://maailmakeeled.ut.ee/en/content/university-tartu-starts-teaching-ukrainian> (last accessed: 15.10.2022)

¹⁸⁵ *Embassy of Ukraine in the Republic of Estonia: official website*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/en/partnership/107-the-ukrainian-and-estonian-cooperation-on-culture-education-and-research-affairs> (last accessed: 15.10.2022)

Сьогодні Естонія разом із Німеччиною, Фінляндією та Польщею працює над проектом EU4Skills: Кращі навички для сучасної України. Дана програма підтримує реформу професійної освіти та навчання в Україні і спрямована на підвищення ефективності реформ, покращення якості та привабливості професійно-технічної освіти та її відповідності потребам ринку праці, навчання керівництва та викладачів, модернізацію окремих закладів професійної освіти.¹⁸⁶

Крім того, за даними сайту StudyInEstonia, Україна є однією з найбільших країн, з яких прибувають іноземні студенти до Естонії. Наразі українські студенти навчаються в 10 естонських університетах.

Сьогодні естонські університети підтримують українських студентів. Так, наприклад, Тартуський університет створив стипендіальний фонд для збору та спрямування пожертв на підтримку навчання українських студентів. Окрім можливості подати заявку на отримання стипендії зі стипендіального фонду, усі українські студенти отримують одноразову стипендію у розмірі 500 євро.

Також біженці з України можуть пройти оцінку своїх освітніх кваліфікацій для доступу до ринку праці або для подальшого навчання в Естонії. Урядом країни встановлені критерії та процедура для забезпечення визнання кваліфікації біженців, якщо неможливо надати будь-який документ про освіту або повну документацію, що підтверджує освіту.¹⁸⁷

6 жовтня 2022 р. міністри освіти Естонії, Латвії та Литви та віце-міністри Польщі та Чехії взяли участь у пленарному засіданні в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника на запрошення Міністра освіти і науки України. обговорити продовження освіти українських дітей-біженців. Тиніс Лукаш, Міністр освіти та науки Естонії, та Сергій Шкарлет,

¹⁸⁶ EU4SKILLS: BETTER SKILLS FOR MODERN UKRAINE, *EU4Skills*. URL: <https://eu4skills.info/en/> (last accessed: 15.10.2022)

¹⁸⁷ Estonia continues to support Ukrainian students, *StudyInEstonia*. 2022. URL: <https://studyinestonia.ee/news/estonia-continues-support-ukrainian-students> (last accessed: 18.10.2022)

Міністр освіти і науки України, домовилися, що українські школи будуть визнавати естонську освіту.¹⁸⁸

Станом на 6 жовтня 2022 року в Естонській освітній інформаційній системі (EHIS) зареєстровано 7540 дітей. Учні розподілені за рівнем освіти таким чином: 1786 (23,7%) у дошкільній освіті, 4905 (65,1%) у початковій освіті, 406 (5,4%) у середній освіті, 443 (5,9%) у професійно-технічній освіті. Також згідно з опитуванням Міністерства освіти та досліджень Естонії, станом на 14 вересня в 94 школах Естонії працюють 177 українських вчителів.¹⁸⁹

Якщо говорити про українську діаспору в Естонії, то українці є другою за чисельністю етнічною меншиною в цій країні. На початок 2022 року з офіційно зареєстрованих жителів Естонії 27 828 осіб назвали себе українцями. З них близько 12 000 використовують українську мову як рідну (43% усіх українців в Естонії), близько 15 000 осіб (54%) використовують російську, а близько 600 використовують естонську (2%). Крім того, в Естонії перебувало близько 16 000 українців як тимчасові заробітчани, студенти та туристи, які не були офіційно зареєстровані як резиденти в Естонії.

Після 24 лютого 2022 р. це число значно виросло. Дані, які щодня публікує Управління соціального страхування з Управління поліції та прикордонної охорони Естонії, свідчать про 115 367 українських біженців, які прибули до Естонії станом на 17 листопада з початку повномасштабної війни Росії в Україні. З них близько 27,6 тис. були неповнолітніми (23,9%).¹⁹⁰

Протягом багатьох років українська діаспора в Естонії асимілювалася з російською спільнотою. Причиною такого було: недостатнє фінансування

¹⁸⁸ У ПНУ відбулась зустріч Міністра освіти і науки України з Міністрами освіти країн Балтії та заступниками Міністрів Польщі і Чехії, *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://pnu.edu.ua/blog/2022/10/06/42037/> (дата звернення: 18.10.2022)

¹⁸⁹ Tõnis Lukas: Ukraine ready to recognise Estonian education of refugee children, *Ministry of foreign affairs of Republic of Estonia: official website*. 2022. URL: <https://www.hm.ee/en/news/tonis-lukas-ukraine-ready-recognise-estonian-education-refugee-children> (last accessed: 18.10.2022)

¹⁹⁰ Over 115,000 Ukrainian refugees entered Estonia since February, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608792319/over-115-000-ukrainian-refugees-entered-estonia-since-february> (last accessed: 18.10.2022)

програм підтримки закордонних громадян, пропаганда російської мови і російської культури, відсутність громадських асоціацій та організацій, а також пасивність самих українців.¹⁹¹

Із створенням у 2002 р. Конгресу українців Естонії ситуація дещо покращилася. Конгрес українців Естонії об'єднує різноманітні культурні товариства українців і гуртується навколо української Греко-Католицької Церкви, яка знаходиться в одній будівлі з Українським Культурним Центром. На базі храму розташована українська недільна школа, реміснича школа, а також невелика бібліотека. Основним напрямком діяльності організацій української діаспори в Естонії є культурно-освітня сфера. З метою збереження національної культури і мови, звичаїв і традицій українського народу проводяться такі заходи: концерти, виставки, лекції з історії України, літературно-музичні вечори, присвячені ювілеям видатних діячів України та пам'ятним датам історії українського народу.¹⁹²

Асоціація українських організацій в Естонії також підвищила роль української діаспори. Дане об'єднання проводило концерти, фестивалі, благодійні вечори, пов'язані з українською культурою. При Асоціації офіційно зареєстрована недільна школа «Надія», члени правління ініціювали створення в державних гімназіях Таллінна та Сілламяе класів української мови, де викладають українську мову, історію, культуру, музику та мистецтво.¹⁹³

Варто відзначити і роботу Посольства України в Естонії у цьому напрямі. Посольство у своїй діяльності робить акцент на представництві естонських громадських професійних театральних колективів та майстрів класичної музики України та професійних артистів. Посольство також підтримує культурні і гуманітарні проекти, започатковані українською діаспорою.

¹⁹¹Шпарага Т., Михалюк М. Українці в Естонії: проблеми асиміляції та інтеграції. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 27 с. URL: https://www.academia.edu/34775403/УКРАЇНЦІ_В_ЕСТОНІЇ_ПРОБЛЕМИ_АСИМІЛЯЦІЇ_ТА_ІНТЕГРАЦІЇ_UKRAINIANS_IN_ESTONIA_PROBLEMS_OF_ASSIMILATION_AND_INTEGRATION_doc

¹⁹² Ukrainians in Estonia, *Embassy of Ukraine in the Republic of Estonia: official website*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/en/partnership/108-ukrajinci-v-jestoniji> (last accessed: 18.10.2022)

¹⁹³ Асоціація українських організацій в Естонії. URL: <https://ukraine.ee> (last accessed: 25.10.2022)

Після вторгнення Росії до України стан української діаспори істотно змінився. Внаслідок напливу біженців її чисельність значно зросла і цей процес триває досі. Тема України та українців опинилася у центрі уваги як естонського суспільства, так і естонської влади. Естонія поставила собі на меті допомогти українцям інтегруватися в естонське середовище замість російського.¹⁹⁴

Так, наприклад, одна із популярних газет Естонії «Postimees» публікує частину новин українською мовою, а CV.cc – естонський портал із пошуку праці – пропонує вакансії для українців.¹⁹⁵

Культурна співпраця між двома країнами активізувалася в останні роки. Наприклад, Українська національна опера була головним запрошеним виконавцем на Сааремааських оперних днях у 2014 році, а концертне фортепіано було передано Школі образотворчого мистецтва в Слов'янську, у результаті благодійного проекту, ініційованого Естонською національною оперою.¹⁹⁶ Іншим прикладом доброї співпраці між Естонією та Україною був випадок у 2016 р., коли Естонія конфіскувала на своєму кордоні та повернула Україні незаконно вивезений з України меч вікінгів.¹⁹⁷

У 2017 р. між Україною та Естонією було підписано Програму естонсько-української культурної співпраці на 2017-2021 рр.¹⁹⁸

У 2022 р. як українські та естонські спілки разом проводили благодійні фестивалі, ярмарки та концерти на підтримку біженців з України. Наприклад, в

¹⁹⁴Jauhiainen J. Temporary protected Ukrainians and other Ukrainians in Estonia. University of Turku. Turku, 2022. 138 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/364817798_Temporary_protected_Ukrainians_and_other_Ukrainians_in_Estonia_2022

¹⁹⁵Касянчук М.Г. Громадські організації української діаспори. Суспільні трансформації: міждисциплінарний аспект. № 2 (81). 2022. С. 144-154. URL: https://www.researchgate.net/publication/361780301_Non-governmental_organizations_of_the_Ukrainian_diaspora_in_Estonia

¹⁹⁶ На острові Сааремаа дебютувала українська оперва, *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/na-ostrovi-saaremaa-debyutuvala-ukrayinska-opera> (дата звернення: 02.11.2022)

¹⁹⁷ В Україну повернули незаконно вивезений Меч Вікінга, *Громадське радіо*. 2016. URL: <https://hromadske.radio/news/2016/05/14/v-ukrayinu-povernuly-nezakonno-vyvezenny-mech-vikinga> (дата звернення: 02.11.2022)

¹⁹⁸ The Ukrainian Minister of Culture visits Estonia, signs an Estonian-Ukrainian cultural cooperation programme, *Ministry of culture of the Republic of Estonia: official website*. 2017. URL: <https://kul.ee/en/news/ukrainian-minister-culture-visits-estonia-signs-estonian-ukrainian-cultural-cooperation> (last accessed: 02.11.2022)

травні було проведено День української культури у Таллінні. Українці Естонії ділилися своєю культурою та традиціями з місцевою та міжнародною спільнотою.¹⁹⁹

19 жовтня 2022 р. Міністр культури та інформаційної політики України Олександр Ткаченко поінформував міністра культури Естонії Пірет Хартман та її команду про поточну ситуацію, спричинену обстрілами Росії, а також про нагальні потреби українських культурних та медіа-інституцій. Олександр Ткаченко підкреслив, що Україні потрібні:

- продовження політики санкцій ЄС щодо російських пропагандистських телеканалів та збереження обмежувальних заходів щодо представників російської культури;
- трансляція в Естонії українських телеканалів, які донесуть до жителів країни правдиву та неупереджену інформацію про ситуацію в Україні;
- приєднання до Information Ramstein та підтримка України в боротьбі з дезінформацією;
- підтримка українських митців та мистецьких інституцій, які залишилися в Україні;
- сприяння не лише культурній спадщині, а й культурній інфраструктурі України.²⁰⁰

Отже, співробітництво України й Естонії у сфері культури й науки має тривалий розвиток і відзначається позитивною динамікою, високим рівнем довіри, відкритості та взаєморозуміння.

¹⁹⁹ A Ukrainian cultural day to be held in Tallinn, *Estonian World*. 2022. URL: <https://estonianworld.com/culture/a-ukrainian-cultural-day-to-be-held-in-tallinn/> (last accessed: 02.11.2022)

²⁰⁰ Естонія – надійний партнер у боротьбі за українську культуру, *Міністерство культури та інформаційної політики України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7932.html> (дата звернення: 02.11.2022)

4.2. Співпраця України та Естонії у сфері діджиталізації і впровадженні електронного урядування

Кроки із впровадження цифрової трансформації в Україні були зроблені ще у кінці 90-х років із прийняттям у 1998 р. закону «Про національну програму інформатизації», який передбачав створення завдань, спрямованих на створення сучасної інформаційної інфраструктури.

Фактично Україна приєдналася до цього процесу у 2002 р., коли було запущено центральну частину єдиного веб-порталу Кабінету Міністрів України. Наступного року була розроблена програма «Електронна Україна» на 2003-2010 роки, проте жодних конкретних дій за цією програмою не було зроблено. У 2007 р. було прийнято закон «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», який був прийнятий для вдосконалення державного управління, відносин між державою та громадянами, формування електронних форм взаємодії між органами державної влади та місцевого самоврядування. Після цього було прийнято багато інших законодавчих та нормативних актів, таких як Закон України «Про електронний цифровий підпис», Закон України «Про доступ до публічної інформації».

У 2010 р. було схвалено Концепцію розвитку електронного урядування в Україні, проте вона мала дещо декларативний характер, оскільки її цілі не були реалізовані через брак досвіду, корупцію та недостатньо розвинуту нормативно-правову базу.²⁰¹

Зрозуміло, що для здійснення конкретних дій для діджиталізації потрібно залучитися досвідом і підтримкою зарубіжних країн. Для України найяскравішим прикладом запровадження електронного урядування стала Естонія, яка є лідером із впровадження новітніх технологій в сфері управління.

²⁰¹ Кулага І., Ткаченко О., Клівак В. Компаративний аналіз упровадження та розвитку електронного урядування в Україні та Естонії. *Стратегія економічного розвитку України*. №46. 2020. С. 36-52. URL: https://www.academia.edu/81444844/Comparative_analysis_of_formation_and_development_of_electronic_governme nt_in_Ukraine_and_Estonia

Естонія має великий досвід побудови уряду 21-го століття та цифрового суспільства. Держава має винятково добре побудовану основу, яка дає змогу використовувати цифрові послуги. Ця основа базується на сумісності державних установ, безпечному обміні даними та цифровій ідентифікації, безпечній автентифікації та цифрових підписах.

Естонія посідає 7 місце в Індексі цифрової економіки та суспільства за 2021 з балом, вищим за середній показник по ЄС. Країна є лідером у сфері цифрових державних послуг (1 місце із показником 91.2) і має дуже хороші показники щодо людського капіталу.²⁰²

У 2021 р. уряд Естонії схвалив новий Цифровий порядок денний 2030 (Digital Agenda 2030) з трьома пріоритетами – мати найкращий досвід цифрової держави, бути безпечним у кіберпросторі та мати хороші та доступні з'єднання для передачі в будь-якій точці Естонії. Він встановлює цілі та план дій для збереження того, що було побудовано в Естонії досі, і водночас для подальшого розвитку економіки, держави та суспільства Естонії за допомогою нових цифрових технологій.²⁰³

Україна та Естонія мають довгу історію співпраці у розробці цифрових рішень. Підтримка розвитку демократії та державних структур шляхом допомоги Україні у впровадженні електронного урядування та інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у державному управлінні є чітко сформульованою метою зусиль Естонії щодо розвитку в Україні. Крім того, у стратегічному документі Міністерства закордонних справ від 2019 року про співпрацю з Україною зазначено, що у зміцненні демократії та державних

²⁰² The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (last accessed: 10.11.2022)

²⁰³ The government approved the vision for the Estonian digital society for the next decade, *Government of the Republic of Estonia: official web-site*. 2021. URL: <https://www.valitsus.ee/en/news/government-approved-vision-estonian-digital-society-next-decade> (last accessed: 10.11.2022)

структур «електронне урядування та впровадження ІКТ відіграють важливу роль».²⁰⁴

Щоб досягти цієї мети в Україні, Естонія співпрацює з кількома неурядовими організаціями, які мають досвід у цій галузі. Так, у 2002 році було започатковано e-Governance Academy (eGA) як спільна ініціатива уряду Естонії, Інституту відкритого суспільства (OSI) та Програми розвитку ООН. Її фінансує на основі кожного окремого проекту Європейська комісія, уряд Швеції та Міністерство закордонних справ Естонії.²⁰⁵

У вересня 2012 eGA спільно з Державним агентством з питань електронного урядування України започаткувала проект «Підтримка е-урядування для України», який охоплював регіональні та місцеві органи влади західної України, які висловили зацікавленість і підтримку інтеграції ІКТ у своє управління. Мета проекту – покращити спроможності органів влади щодо впровадження ІКТ для ефективного і прозорого управління та місцевої демократії, а також створення прикладів для органів центрального рівня та подальшого впровадження процесу в інших областях. Проект включав стратегічну підтримку та навчання державних службовців.²⁰⁶

У 2016 році інновації в державному секторі набрали обертів більш рішуче завдяки великій європейській програмі U-LEAD з Європою. У рамках даної програми Естонія та Швеція започаткували проект EGOV4Ukraine, який покращив надання державних послуг в Україні та сприяв цифровій трансформації шляхом розробки та впровадження комплексної та ефективної

²⁰⁴ Russel N. Democracy Promotion by Small States: The Case of Estonia's 'Niche Diplomacy' Approach in Ukraine, *IFAIR*. 2020. URL: <https://ifair.eu/2020/04/05/democracy-promotion-by-small-states-the-case-of-estonias-niche-diplomacy-approach-in-ukraine-2/> (last accessed: 13.11.2022)

²⁰⁵ Wright H. How Estonia is helping Ukraine develop e-governance, *ERR news*. 2020. URL: <https://news.err.ee/1117599/feature-how-estonia-is-helping-ukraine-develop-e-governance> (last accessed: 13.11.2022)

²⁰⁶ E-Government support to Ukraine. Presentation. *E-governance academy*. 2015. URL: <https://issuu.com/e-governanceacademy/docs/ukraina-a5-landscape-12lk-bleed3mm-b8fc0119cd732c> (last accessed: 13.11.2022)

системи обміну даними «Трембіта» та інформаційної системи «Вулик» для центрів надання адміністративних послуг (ЦНАП).²⁰⁷

Першочерговим завданням проекту було створення національної системи обміну даними, подібної до естонської X-road, яка функціонує як основа електронної держави, і яка дозволяє безпечно обмінюватися даними між державними установами та владою. Крім того, мав діяти принцип «лише один раз», тобто людині ніколи не потрібно надавати уряду ту саму інформацію двічі. Українська версія системи має назву «Трембіта» і була розроблена на основі власної єдиної біржової платформи (UXP) естонської ІТ-компанії Cybernetica, яка брала участь у створенні багатьох ключових цифрових сервісів Естонії, серед яких і вищезгадана X-Road. На даний момент «Трембіта» об'єднує понад 160 українських органів влади та місцевого самоврядування, створюючи основу для електронних послуг.²⁰⁸

Оскільки Україна є бюрократичною країною, а державні організації вимагають різноманітних паперових документів, наявність цифрової версії дозволяє легко підтвердити права чи приналежність особи.

Другим завданням для Естонії було допомогти цифровізувати ЦНАПи шляхом створення інформаційної системи під назвою «Вулик». Крім основних електронних функцій, Вулик має унікальні можливості, такі як інтеграція з системою обміну даними «Трембіта» та деякими іншими. Ця система керується дистанційно і дозволяє ЦНАПам швидко отримати підтримку без залучення ІТ-спеціалістів.²⁰⁹

Станом на сьогодні, Україна – найбільша країна, де естонська e-GA успішно розробила, протестувала та запровадила проекти цифрової трансформації. Є

²⁰⁷ U-LEAD support project EGOV4UKRAINE, *E-governance academy*. URL: https://ega.ee/project/u_lead/ (last accessed: 19.11.2022)

²⁰⁸ Plantera F. The path towards e-governance in Ukraine, *E-governance academy*. URL: https://ega.ee/success_story/path-towards-egovernance-ukraine/ (last accessed: 19.11.2022)

²⁰⁹ U-LEAD with Europe: new Vulyk information system makes it easier to access public services, *EU Neighbours East*. 2021. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/u-lead-with-europe-new-vulyk-information-system-makes-it-easier-to-access-public-services/> (last accessed: 19.11.2022)

кілька спільних моментів із власним шляхом Естонії – деякі ключові чинники цифрового управління. Але обсяги та масштаби цього починання кардинально відрізняються. Дехто стверджує, що цифровізацію легше здійснити в менших державах, але досвід України показує, що розмір насправді не є перешкодою, а сумісність можна масштабувати.

У 2019 р. зі зміною влади і перемогою Володимира Зеленського, діджиталізація була визначена державним пріоритетом політики. Розвиток е-урядування мав на меті підвищити прозорість, підзвітність та чуйність у державному управлінні.

Підтвердженням такої політичної волі і підтримки стало перетворення Державного агентства з питань електронного урядування в Міністерство цифрової трансформації у 2019 р., що у свою чергу збільшило інституційну спроможність і можливості. Після цього за останні два роки цифровізація стала флагманською темою України та державним пріоритетом. Взявши на себе ініціатив, Міністерство цифрової трансформації має амбіції зробити Україну чемпіоном світу з цифрових технологій.

У 2019 р. на форумі під назвою «Digital Society Sandbox», який відкрили Володимир Зеленський та Керсті Кальюлайд, було підписано Меморандум про співпрацю для побудови мережі, що включає екосистеми стартапів, ІТ-підприємців, глав держав і консультативні ради міністрів цифрових трансформацій. Співпраця держав здебільшого зосереджена на вдосконаленні мобільних пристроїв і цифрових навичок, щоб зробити електронну державу доступною скрізь і для всіх в Україні. Обслуговування людей через мобільні телефони також потребує суттєвих змін у існуючих сервісах, оскільки екран смартфона є набагато більш вимогливим з точки зору взаємодії з іншими каналами.²¹⁰

У подальшому в межах eGA Естонія фінансувала ще один проект – EU4DigitalUA, завданням якого стала гармонізація України з Єдиним цифровим

²¹⁰ Estonia and Ukraine to develop e-states together, *ERR news*. 2019. URL: <https://news.err.ee/1007667/estonia-and-ukraine-to-develop-e-states-together> (last accessed: 19.11.2022)

ринком ЄС та виконання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. За допомогою даного проекту в Україні було впроваджено послуги «eМалютко» та «e-Health». Цікаво, що eМалютко – це унікальний проект не лише в Україні, але й у світі.²¹¹

Варто зазначити, що процес цифровізації в Україні не просувався б так швидко без пандемії COVID-19. Незважаючи на те, що карантини були запроваджені на коротші періоди в Україні порівняно з більшістю західних країн, часто були регіонально зосередженими та були пов'язані з менш суворими обмеженнями, вони змусили змінити принципи функціонування державних установ. Потреба в дистанційному обслуговуванні клієнтів подолати опір бюрократії інноваційним рішенням, і заявники звикли вирішувати питання онлайн. Необхідність дотримання соціальної дистанції також змусила деяких громадян швидше навчитися функціонувати в цифровій реальності.

Коли в 1990-х роках Естонія запропонувала власні рішення для електронного урядування, головна увага була зосереджена на комп'ютерах. Зараз технічний прогрес дозволив Україні набагато більше покладатися на смартфони і створити першу у світі концепцію «Держава в смартфоні».. Так, українська система Дія наразі дозволяє зберігати в електронних папках 11 документів у цифровому вигляді: український та закордонний паспорти, водійські права, свідоцтво про реєстрацію автомобіля, страхові документи, довідки про щеплення, свідоцтво про народження дитини, студентський квиток, ідентифікаційний номер платника податків, довідку про взяття на облік ВПО. Крім того, цифровий підпис можна поставити за допомогою програмного забезпечення для розпізнавання обличчя. З цих причин люди в естонських цифрових системах тепер також зацікавлені в тому, щоб вивчати досвід України.

Саме тому, у вересні 2022 р. міністр Міністерства цифрової трансформації України Михайло Федоров та Міністр підприємництва та інформаційних

²¹¹ eBaby: nine services in one to bypass bureaucracy at birth, *EU4Digital*. 2020. URL: <https://eufordigital.eu/ebaby-nine-services-in-one-to-bypass-bureaucracy-at-birth/> (last accessed: 19.11.2022)

технологій Крістіян Ярван підписали рамкову угоду про співпрацю в сфері діджиталізації. Управління інформаційної системи Естонії та Міністерство цифрової трансформації України планують створити національний мобільний додаток на основі українського сервісу «Дія» в Естонії.²¹²

Співпраця між Естонією та Україною у сфері кібербезпеки також є взаємовигідною. З початку війни влада Естонії підтримувала безперервність українських цифрових державних послуг і підвищувала стійкість України проти кібератак. Так, естонська e-GA керує впровадженням проектом «Підтримка ЄС у зміцненні кібербезпеки в Україні» із загальним бюджетом понад 10 мільйонів євро.²¹³ За словами заступника міністра з питань цифрової трансформації Естонії Луукаса Крістіяна Ільвеса, така співпраця також приносить користь Естонії: «Допомагаючи відбивати атаки на Україну, ми також підвищуємо нашу власну здатність захищатися від кібератак. Ми також вчимося з досвіду України як забезпечувати безперебійне функціонування комунікаційних мереж і електронних послуг в умовах воєнного стану».²¹⁴

Крім того, Україна, на запрошення Естонії, вперше взяла участь у комітеті Спільного центру кіберзахисту НАТО у Таллінні, після того як у березні 2022 р. її заявку одногосно підтримали всі члени Керівного комітету організації.²¹⁵ Це підтверджує готовність України приєднатися до даної структури.

Отже, Україна та Естонія мають довгу історію співпраці у розробці цифрових рішень. Станом на сьогодні дана сфера співпраці є найуспішнішою, а використання естонського досвіду у впровадженні електронного урядування в Україні має відчутні результати.

²¹² Estonia to pilot a national mobile app based on the Ukrainian Diia application, *e-Estonia*. 2022. URL: <https://e-estonia.com/estonia-to-pilot-a-national-mobile-app-based-on-the-ukrainian-diia-application/> (last accessed: 19.11.2022)

²¹³ eGA helps to keep Ukraine online, *E-governance academy*. 2022. URL: <https://ega.ee/news/ega-helps-keep-ukraine-online/> (last accessed: 19.11.2022)

²¹⁴ Estonia to pilot a national mobile app based on the Ukrainian Diia application, *e-Estonia*. 2022. URL: <https://e-estonia.com/estonia-to-pilot-a-national-mobile-app-based-on-the-ukrainian-diia-application/> (last accessed: 19.11.2022)

²¹⁵ Ukraine joins its first NATO cyber defense center meeting, *The Hill*. 2022. URL: <https://thehill.com/policy/cybersecurity/3507026-ukraine-joins-its-first-nato-cyber-defense-center-meeting/> (last accessed: 19.11.2022)

Висновок до розділу 4

Естонія тісно співпрацює з Україною в галузі освіти, науки і культури. Держави підписали низку договорів та угод, які передбачають співпрацю між навчальними закладами держав, викладацькі та студентські обміни, обмін досвідом. Основними документами є Угода про співробітництво в галузі культури, освіти та науки 1994 р. та Угоду про взаємне визнання документів про освіту та наукові ступені 1996 р.

Активно співпрацюють університети Естонії і України – це реалізація спільних проектів, обмін досвідом, проведення конференцій та семінарів. Студенти Дипломатичної академії України щорічно проходять курси в Естонській школі дипломатії.

Естонія пропонує українцям, які тікають від війни, можливість продовжити навчання в початковій та загальній, а також професійно-технічній та вищій освіті. Станом на жовтень 2022 р. Естонській освітній інформаційній системі (EHIS) зареєстровано 7540 дітей.

Українська діаспора є другою за чисельністю етнічною меншиною в Естонії. Проблемою є те, що протягом багатьох років українці в Естонії асимілювалися з російською меншиною. Проте на сьогодні, велика кількість українських культурних спілок проводять наполегливу роботу для збереження української культури, мови і традицій.

Досліджено, що найуспішнішою сферою співпраці між двома державами є сфера цифрових трансформацій. Естонія, яка досягла виняткового успіху у створенні електронного урядування, допомагає українському уряду покращити надання державних послуг за допомогою цифрових інструментів. Сьогодні в Україні діє оригінальна платформа обміну даними під назвою «Трембіта», а місцеві сервіси користуються спеціальною інформаційною системою «Вулик» – обидва сервіси було запроваджено з допомогою естонських спеціалістів.

Естонія є давнім партнером України у сфері кібербезпеки та продовжує ділитися своїм досвідом у розбудові системи кібербезпеки України. Співпраця

охоплює кібербезпеку, кіберзахист і кібердипломатію; наприклад, розвиток української інфраструктури електронних виборів, електронних послуг і стандартів кібербезпеки. Тісна співпраця між агентствами кібербезпеки Естонії та України продовжується в умовах війни.

ВИСНОВКИ

Отже, відносини між Україною та Естонією почали формуватися задовго до отримання ними незалежності, а спільне минуле заклало фундамент для розвитку сучасних відносин. Після здобуття незалежності держави не надавали особливого значення розбудові двосторонніх відносин, у зв'язку із різним курсом зовнішніх політик. Однак, після 2004 року динаміка цих відносин стала позитивною, що є результатом приходу до влади в Україні Віктора Ющенка і його прозахідним політичним курсом. З того часу співробітництво між державами активізувалося у політичній, інформаційно-технологічній, безпековій, гуманітарній сферах. Сьогодні Естонія разом з іншими країнами Балтії вважається адвокатом України на міжнародній арені.

Керівники обох держав намагаються розвивати українсько-естонські відносини по висхідній, надаючи їм більш конструктивного характеру. Між двома країнами здійснюються інтенсивні двосторонні контакти як на вищому політичному рівні, так і між українськими та естонськими державними і неурядовими установами, активно є також взаємодія в рамках міжнародних організацій.

Для подальшого розвитку партнерства між Україною та Естонською Республікою важливе значення має подальше розширення та вдосконалення існуючої договірно-правової бази.

Основними документами, які забезпечують належний розвиток двосторонніх відносин, є Договір про дружбу і співробітництво 1993 року;

Декларація про поглиблення співробітництва і партнерства 1995 року; Угода про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво 2007 року.

На сьогодні ведеться активна робота щодо підготовки двосторонніх документів у сфері торговельно-економічного співробітництва, наукового і культурно-гуманітарного співробітництва, молодіжної політики, цифрових трансформацій та військово-технічної співпраці.

Естонія підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, засуджуючи російську агресію. Вона не визнає анексію Криму і результати псевдо референдумів у окупованих Донецькій, Луганській, Херсонській і Запорізькій областях.

З точки зору Естонії, конфлікт між Росією та Україною має важливі наслідки для європейської архітектури безпеки, впливаючи як на ЄС, так і на НАТО.

З лютого 2022 року позиція Естонії була твердою і прагматичною, що підтверджується рішенням включити Росію в список країн, які підтримують тероризм, запровадженням санкцій та закриттям кордонів для російських громадян. Як країна член-НАТО, яка межує з Росією, Естонія захищає демократію в Європі, надаючи максимальну підтримку Україні.

Ця підтримка варіюється від прийому українських біженців чи надсилання в Україну гуманітарної допомоги, одягу та медикаментів до надання зброї для України. На сьогоднішній день Естонія є лідеркою з надання Україні допомоги у співвідношенні до ВВП країни. Найбільшим внеском Естонії останнім часом є її зосередженість на підготовці українських військ.

Естонія залишається однією із найвідданіших прихильників європейських і євроатлантичних прагнень України. Ґрунтуючись на власному досвіді, в Естонії вважали, що розширення ЄС – це стратегічна інвестиція у демократію, безпеку та стабільність у всій Європі, а держави, які розділяють і просувають ці цінності, повинні мати можливість приєднатися до європейської спільноти. Таллінн сприяв перспективі кандидатури України на членство в ЄС задовго до підписання нею Угоди про асоціацію, зокрема це відображується в рамках реалізації «Східного партнерства».

Розуміючи природу східної загрози, Естонія підтримує модернізацію української армії та посилення співпраці НАТО з Києвом з подальшою перспективою членства. Для України є важливим орієнтуватися на досвід Естонії у процесах вступу до ЄС і НАТО.

Торговельно-економічна сфера – важливою сферою у двосторонніх українсько-естонських відносинах, проте вона не є ефективною. Причинами такого є корупція, несприятливий інвестиційний клімат, економічні проблеми, недосконалість нормативно-правової бази.

У 2021 р. Україна посіла лише 20 місце серед експортних партнерів Естонії, у той час як Естонія зайняла 25 позицію серед торгових партнерів України. Протягом 2021 р. товарообіг між Україною та Естонією склав 338,8 млн. дол. США.

В Україні досить зацікавлені естонські бізнесмени та інвестори. Так, станом на 1 січня 2022 року залишок естонських інвестицій в Україну складає 208,8 млн. дол. США, що складає 0,33% від загального фонду інвестицій. Найбільше інвестують у сферу промисловості. Проте декілька гучних скандалів, пов'язаних із естонськими інвесторами в Україні, знижують бажання здійснювати капіталовкладення до нашої держави.

Після повномасштабного вторгнення Росії обсяг товарообігу між державами значно знизився. Агресія мала вплив і на естонську економіку, оскільки естонським підприємствам довелося відмовитися від російської сировини, напівфабрикатів та інших продуктів.

Активно співробітництво розвивається в оборонній сфері. Естонія надає Україні допомогу у реформуванні оборонного сектору, що здійснюється в межах двостороннього і багатостороннього формату, зокрема через НАТО. Балтійська держава ділиться з Україною досвідом за допомогою тренувань українських військовослужбовців, навчань у Балтійському коледжі оборони у Тарту, уроків англійської мови і надання реабілітаційної лікування. Найуспішнішою сектором є співробітництво щодо боротьби з гібридними загрозами.

Щоб зупинити російську збройну агресію, Естонія надавала Україні потужну військову допомогу: протитанкові ракети, артилерію, легке озброєння, боєприпаси, паливо, амуніцію, медичне забезпечення.

Відносини у сфері науки і культури також відзначаються активністю і позитивно впливають на двосторонні відносини між двома державами. Завдяки співпраці в науковій, освітній, культурно-мистецькій галузях встановлюються міжособистісні контакти між представниками українського і естонського народу, вирішуються проблемні питання, збільшується кількість обмінів фахівцями та молоддю, відбувається знайомство суспільств з культурною спадщиною і традиціями. Естонія активно залучає українських студентів, викладачі та науковців до своїх навчальних програм та ділиться досвідом у сфері інновацій та реформування освіти. Культурно-мистецьке співробітництво відбувається через організацію фестивалів, виставок українських митців у Естонії та навпаки, а також через гастрольну діяльність аматорських та професійних колективів.

Українська діаспора є другою за величиною меншиною в Естонії, а з початком війни її чисельність зростає. Естонія допомагає українцям інтегруватися в естонське середовище і надає їм всебічну підтримку.

Україна та Естонія мають довгу історію співпраці у розробці цифрових рішень. Естонія, яка є лідером із цифрових перетворень, ділиться своїм успішним досвідом з Україною. Уряд Естонії фінансує численні проекти в Україні, спрямовані на цю сферу відносин. Це включає проекти в партнерстві з естонським некомерційним аналітичним центром e-Governance Academy. Проекти включають використання технологій для покращення розбудови електронного урядування на місцевому та національному рівнях, а також запровадження ІКТ-рішень у державному управлінні. Естонія також фінансувала проект, який допоміг Україні запровадити систему електронного здоров'я (e-health). Активним є партнерство між Естонською школою дипломатії та Дипломатичною академією України, де перша проводить навчання з розвитку кібербезпеки, електронного урядування та ІКТ. Підтримка і досвід Естонії дали

змогу Україні реалізувати проект «Держава в смартфоні» і створити додаток Дія, що створює умови для подальшого впровадження цифрових перетворень в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

Джерела:

1. Асоціація українських організацій в Естонії. URL: <https://ukraine.ee> (last accessed: 25.10.2022)
2. Біла книга 2021. Оборонна політика України. Міністерство оборони України. Київ, 2022. URL: https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WhiteBook_2021_Draft_Final_03.pdf (дата звернення: 25.09.2022)
3. В Україну повернули незаконно вивезений Меч Вікінга, *Громадське радіо*. 2016. URL: <https://hromadske.radio/news/2016/05/14/v-ukrayinu-povernuly-nezakonno-vyvezenyy-mech-vikinga> (дата звернення: 02.11.2022)
4. Важливо вчитися на досвіді інших. Інтерв'ю з Надзвичайним і Повноважним Послом Естонської Республіки в Україні Гертом Антсу, *ГДІП*. URL: <http://ud.gdip.com.ua/wp-content/uploads/2020/02/1-2018-30.pdf> (дата звернення: 21.09.2022)
5. Візит Петра Порошенка в Естонію, *Meest Online*. 2017. URL: <https://meest-online.com/news/vizyt-petra-poroshenka-v-estoniyu/>
6. Володимир Зеленський підписав заявку на членство України у Європейському Союзі, *Президент України: офіційне інтернет-представництво*. 2022. URL: <https://www.president.gov.ua/news/volodimir->

[zelenskiy-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249](https://www.zelenskiy-pidpisav-zayavku-na-chlenstvo-ukrayini-u-73249) (дата звернення: 02.09.2022)

7. Дев'ятирічний конфлікт навколо Sky Mall близький до завершення, *Економічна правда*. 2019. URL:

<https://www.epravda.com.ua/news/2019/06/24/649023/> (last accessed: 21.09.2022)

8. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 11.09.2022)

9. Договір між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах. Закон № 450-95-ВР від 22.11.1995. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_659#Text (дата звернення: 03.08.2022)

10. Договір про дружбу і співробітництво між Україною і Естонською Республікою. Договір №3093-ХІІ від 09.04.1993. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_008#Text (дата звернення: 03.08.2022)

11. Договір про застосування Угоди між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення. 2012. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_041#Text (дата звернення: 03.08.2022)

12. Договірно-правова база, *Посольство України в Естонській Республіці*: офіційний веб-сайт. URL:

<https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/105-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (дата звернення: 03.08.2022)

13. Економіка та бізнес-клімат Естонської республіки, *Посольство України в Естонській Республіці*. 2021. URL:

<https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo/ekonomika-ta-biznes-klimat-estonskoyi-respubliki> (дата звернення: 11.09.2022)

14. Естонія – надійний партнер у боротьбі за українську культуру, *Міністерство культури та інформаційної політики України: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://mkip.gov.ua/news/7932.html> (дата звернення: 02.11.2022)

15. Естонія виділить понад 350 тисяч євро гумдопомоги для сходу України. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/11/7323582/> (дата звернення: 21.02.2022)
16. Естонія достроково припинить покупку нафти та нафтопродуктів з Росії, *Економічна правда*. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/10/27/693131/> (дата звернення: 05.11.2022)
17. Естонія закриває два російські консульства та висилає 14 співробітників, *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3449414-estonia-zakrivae-dva-rosijski-konsulstva-ta-visilae-14-spivrobitnikiv.html> (дата звернення: 12.08.2022)
18. Естонія запропонувала включити повне енергетичне ембарго до восьмого пакету санкцій проти росії – глава МЗС, *Слово і Діло*. 2022. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/08/22/novyna/polityka/estoniya-zaproponovala-vklyuchyty-povne-enerhetychne-embarho-vosmoho-paketu-sankcij-proty-rosiyi-hlava-mzs> (дата звернення: 05.11.2022)
19. Естонія надсилає Україні протитанкові ракетні комплекси «Джавелін» - нардеп, *УНІАН*. 2022. URL: <https://www.unian.ua/war/estoniya-nadsilaye-ukrajini-protitankovi-raketni-kompleksi-dzhavelin-nardep-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11718190.html> (дата звернення: 11.08.2022)
20. Естонія офіційно заборонила імпортувати російський газ, *Бабель*. 2022. URL: <https://babel.ua/news/84933-estoniya-oficiyno-zaboronila-importuvati-rosiyskiy-gaz> (дата звернення: 05.11.2022)
21. Естонія офіційно підтримала надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, *Європейська правда*. 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/3/7135151/> (дата звернення: 05.09.2022)
22. Естонія передала Україні протитанкові комплекси Javelin. URL: <https://www.dw.com/uk/estoniia-peredala-ukraini-protytankovi-kompleksy-javelin/a-60840691> (дата звернення: 21.02.2022)

23. Естонія підтримує Україну на шляху до Європи, *Дзеркало тижня*. 2011. URL: https://zn.ua/ukr/POLITICS/estoniya_pidtrimue_ukrayinu_na_shlyahu_do_evropi.html (дата звернення: 25.08.2022)
24. Естонія ратифікувала Угоду про асоціацію Україна-ЄС, *Європейська правда*. 2014. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2014/11/5/7027460/> (дата звернення: 02.09.2022)
25. Естонія розробила план допомоги інвестиціями в інфраструктуру та освіти Житомирщини – Рейнсалу, *Радіо Свобода*. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-estoniya-dopomoga-ukrayina/31972629.html> (дата звернення: 23.09.2022)
26. Естонія та Болгарія закрили порти для російських суден, *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3459985-estonia-ta-bolgaria-zakrili-porti-dla-rosijskih-suden.html> (дата звернення: 12.08.2022)
27. Естонія, *Дія Бізнес: експортний напрям*. URL: <https://export.gov.ua/country/82-estoniia> (дата звернення: 11.09.2022)
28. Естонський міністр розповів, як війна змінила торгівлю з Україною, *Укрінформ*. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3576573-estonskij-ministr-rozpoviv-ak-vijna-zminila-torgivlu-z-ukrainou.html> (дата звернення: 23.09.2022)
29. Зростає ймовірність нападу Росії на Україну та країни Балтії через Білорусь – естонська розвідка, *Громадське радіо*. 2021. URL: <https://hromadske.radio/news/2021/02/26/zrostaie-ymovirnist-napadu-rosii-na-ukrainu-ta-krainy-baltii-cherez-bilorus-estons-ka-rozvidka> (дата звернення: 09.08.2022)
30. Концепція зовнішньої політики України: експертні рекомендації. Мир та безпека. Фонд ім. Фрідріха Еберта. 2020. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/16594.pdf>
31. Литва, Латвія та Естонія закликають створити спецтрибунал проти керівництва РФ, *Українська правда*. 2022. URL:

<https://www.pravda.com.ua/news/2022/10/16/7372205/> (дата звернення: 05.11.2022)

32. Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України та Міністерством оборони естонської республіки щодо реалізації заходів військової підготовки Збройних Сил України. 2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_001-17#Text (дата звернення: 03.08.2022)

33. Між міністерствами оборони України та Естонії підписано Декларацію про наміри щодо співробітництва у сфері територіальної оборони, *Урядовий портал України: офіційний веб-сайт*. 2019. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizh-ministerstvami-oboroni-ukrayini-ta-estoniyi-pidpisano-deklaraciyu-pro-namiri-shchodo-spivrobitnictva-u-sferi-teritorialnoyi-oboroni> (дата звернення: 03.08.2022)

34. Мінцифри допоможе Естонії створити застосунок на базі Ді, *Урядовий портал: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mintsyfry-dopomozhe-estonii-stvoryty-zastosunok-na-bazi-dii> (дата звернення: 03.08.2022)

35. На острові Сааремаа дебютувала українська оперва, *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/article/kultura/na-ostrovi-saaremaa-debyutuvala-ukrayinska-opera> (дата звернення: 02.11.2022)

36. Навчання в Естонії пройшли 80 інструкторів з тактичної медицини, отримавши міжнародний сертифікат 4 рівня – голова правління ГО «ВО Патріот». URL: <https://uacrisis.org/uk/41738-navchannya-v-estoniyi> (дата звернення: 19.02.2022)

37. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 15.09.2022)

38. Політичні відносини між Україною та Естонією, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/104-politichni-vidnosini-mizh-ukrajinoju-ta-jestoniyeju>

39. Посол України в Естонії Мар'яна Беца взяла участь у святкуванні 20-річчя Балтійського оборонного коледжу у м. Тарту, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/news/73343-baltic-college> (дата звернення: 21.02.2022)
40. Посольство Естонії в Києві: офіційний веб-сайт. URL: <https://kyiv.mfa.ee/et/kaitsekoostoo/> (дата звернення: 02.09.2022)
41. Президент Естонії відвідала зону бойових дій в Донбасі, *Дзеркало тижня*. 2018. 24 трав. URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/prezident-estoniyi-vidvidala-zonu-boyovih-diy-v-donbasi-278694.html> (дата звернення: 09.08.2022)
42. Президент Естонії завітала на Донбас з робочим візитом. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7GJNi9lZ7vc> (дата звернення: 21.02.2022)
43. Президенти України і Естонії підписали Спільну декларацію, *УНІАН*. 2006. URL: <https://www.unian.ua/politics/26346-prezidenti-ukrajini-i-estoniji-pidpisali-spilnu-deklaratsiyu.html> (дата звернення: 03.08.2022)
44. Президенти України та Естонії підписали Спільну декларацію. URL: www.unian.net/ukr/news/news176699.html (дата звернення: 19.02.2022)
45. Прем'єр-міністри України та Естонії підписали міжурядову Угоду про технічне та фінансове співробітництво, *Урядовий портал: офіційни веб-сайт*. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/premyer-ministri-ukrayini-ta-estoniyi-pidpisali-mizhuryadovu-ugodu-pro-tehnichne-ta-finansove-spivrobitnictvo> (дата звернення: 03.08.2022)
46. Протокол про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Естонської Республіки. 2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_021#Text (дата звернення: 15.10.2022)
47. Протокол про співробітництво між Державним комітетом у справах кордону України і Департаментом прикордонної охорони Естонської Республіки. 1999. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_024#Text (дата звернення: 03.08.2022)

48. Протокол про співробітництво між Міністерством освіти і науки України і Міністерством освіти Естонської Республіки. 2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_021#Text (дата звернення: 03.08.2022)
49. Протокол про співробітництво між Міністерством юстиції України та Міністерством юстиції Естонської Республіки. 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_017#Text (дата звернення: 03.08.2022)
50. Рейтинг друзів України. 20 країн, які найбільше допомогли Україні з моменту російського вторгнення, *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/rejting-druziv-ukraini-20-krajin-yaki-naybilshe-dopomogli-ukraini-z-momentu-rosiyskogo-vtorgnennya-rejting-forbes-31052022-6292> (дата звернення: 05.11.2022)
51. Торговельно-економічне та інвестиційне співробітництво України з Естонською Республікою, *Посольство України в Естонській Республіці: офіційний веб-сайт*. 2021. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobotnictvo/torgovelyno-ekonomichne-ta-investicijne-spivrobotnictvo-ukrayini-z-estonskoyu-respublikoyu> (дата звернення: 11.09.2022)
52. У ПНУ відбулась зустріч Міністра освіти і науки України з Міністрами освіти країн Балтії та заступниками Міністрів Польщі і Чехії, *Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника: офіційний веб-сайт*. 2022. URL: <https://pnu.edu.ua/blog/2022/10/06/42037/> (дата звернення: 18.10.2022)
53. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Естонської Республіки про економічне, промислове та науково-технічне співробітництво. Закон №362-VI від 03.09.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_032#Text (дата звернення: 03.08.2022)
54. Угода між Міністерством оборони України та Міністерством оборони Естонської Республіки про військове співробітництво. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_029#Text (дата звернення: 03.08.2022)

55. Угода між Україною та Естонською Республікою у сфері соціального забезпечення. Закон №3990-VI від 02.11.2011. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_040#Text (дата звернення: 03.08.2022)
56. Угода між Урядом України і Урядом Естонської Республіки про співробітництво в галузі культури, освіти і науки. 1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_007#Text (дата звернення: 03.08.2022)
57. Угода між Урядом України та Урядом Естонської Республіки про взаємне визнання документів про освіту і наукові ступені. 1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_030#Text (дата звернення: 15.10.2022)
58. Угода про асоціацію між Україною та ЄС, *Міністерство закордонних справ України: офіційний веб-сайт*. 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/yevropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 02.09.2022)
59. Україна отримала польовий шпиталь від Естонії та Німеччини. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/8/7323246/> (дата звернення: 21.02.2022)
60. Україна та Естонія підписали угоду про фінансове співробітництво, *Укрінформ*. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3144721-ukraina-ta-estonia-pidpisali-ugodu-pro-finansove-spivrobitnictvo.html> (дата звернення: 11.09.2022)
61. Україна та Естонія: історія двосторонніх відносин, *Слово і Діло*. 2019. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2019/11/26/infografika/polityka/ukrayina-ta-estoniya-istoriya-dvostoronnix-vidnosyn>
62. Україні "знадобиться 20 років роботи" для членства в ЄС - президентка Естонії, *Європейська правда*. 2021. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2021/08/25/7126975/> (дата звернення: 05.09.2022)
63. УКРАЇНУ ТА ЕСТОНІЮ ОБ'ЄДНУЄ ПОЛІТИКА ІННОВАЦІЙ, *Сумська Торгово-промислова палата*. 2021. URL: <http://cci.sumy.ua/news/225/7370/> (дата звернення: 21.09.2022)

64. “Українці об’єдналися по всьому світу, нас не зламати!”: як Естонія допомагає Україні з першого дня повномасштабної війни, *Varosh*. 2022. URL: <https://varosh.com.ua/vijna/ukrayinczi-ob-yednalysya-po-vsomu-svitu-nas-ne-zlamaty-yak-estoniya-dopomagaye-ukrayini-z-pershogo-dnya-povnomasshtabnoyi-vijny/> (дата звернення: 18.08.2022)
65. A Ukrainian cultural day to be held in Tallinn, *Estonian World*. 2022. URL: <https://estonianworld.com/culture/a-ukrainian-cultural-day-to-be-held-in-tallinn/> (last accessed: 02.11.2022)
66. Ansip: EU has decided to take concrete measures to solve the crisis in Crimea, *Government of Republic of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://valitsus.ee/en/news/ansip-eu-has-decided-take-concrete-measures-solve-crisis-crimea> (last accessed: 07.08.2022)
67. 'Baltic friends' would welcome Ukraine's accession to NATO, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608734926/baltic-friends-would-welcome-ukraine-s-accession-to-nato> (last accessed: 13.10.2022)
68. Baltic states and Poland close doors to Russian tourists, *Reuters*. 2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/baltic-states-poland-close-doors-russian-tourists-2022-09-19/> (last accessed: 05.11.2022)
69. Baltic states wary as Russia takes more strident tone with neighbors, *The Guardian*. 2014. URL: <https://www.theguardian.com/world/2014/sep/18/baltic-states-wary-russia-strident-estonia-latvia-lithuania-nato> (last accessed: 07.08.2022)
70. Bélanger M.-E. What prospect is there of Ukraine joining the EU? *LSE*. 2022. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/euoppblog/2022/03/16/what-prospect-is-there-of-ukraine-joining-the-eu/> (last accessed: 20.08.2022)
71. Country Strategy for the Development Cooperation of Estonia and Ukraine 2020–2023. URL: https://vm.ee/sites/default/files/content-editors/development-cooperation/ua_arengukoostoo_maastrateegia_2020-2023_en.pdf (last accessed: 02.09.2022)

72. eBaby: nine services in one to bypass bureaucracy at birth, *EU4Digital*. 2020. URL: <https://eufordigital.eu/ebaby-nine-services-in-one-to-bypass-bureaucracy-at-birth/> (last accessed: 19.11.2022)
73. Eesti valitsus mõistab hukka Venemaa agressiooni põlistamise Donetski ja Luganski aladel, *Kriis.ee*. 2022. URL: <https://www.kriis.ee/uudised/eesti-valitsus-moistab-hukka-venemaa-agressiooni-polistamise-donetski-ja-luganski-aladel> (last accessed: 10.08.2022)
74. eGA helps to keep Ukraine online, *E-governance academy*. 2022. URL: <https://ega.ee/news/ega-helps-keep-ukraine-online/> (last accessed: 19.11.2022)
75. E-Government support to Ukraine. Presentation. *E-governance academy*. 2015. URL: <https://issuu.com/e-governanceacademy/docs/ukraina-a5-landscape-12lk-bleed3mm-b8fc0119cd732c> (last accessed: 13.11.2022)
76. E-Residency in Ukraine: All You Need To Know, *GoVisaFree*. 2022. URL: <https://govisafree.com/e-residency-ukraine/> (last accessed: 23.09.2022)
77. E-residency is reimbursing set-up fees for ukrainian entrepreneurs, *e-Residency of the Republic of Estonia*. 2022: <https://www.e-resident.gov.ee/eresidency-ukraine/> (last accessed: 23.09.2022)
78. Estonia and the Eastern Partnership: the view from Tallinn, *Council on foreign relations*. 2015. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_estonia_and_the_eastern_partnership_the_view_from_tallinn3036/ (last accessed: 25.08.2022)
79. Estonia and Ukraine to develop e-states together, *ERR news*. 2019. URL: <https://news.err.ee/1007667/estonia-and-ukraine-to-develop-e-states-together> (last accessed: 19.11.2022)
80. Estonia bans tourist visas for Russian citizens for duration of Ukrainian invasion, *CNN*. 2022. URL: https://edition.cnn.com/europe/live-news/ukraine-russia-putin-news-03-10-22/h_4411ec2b5580fdf48654fe93648a42c6 (last accessed: 11.08.2022)
81. Estonia becomes first country to recognize Russia's actions in Ukraine as genocide, *The Kyiv Independent*. 2022. URL:

<https://kyivindependent.com/uncategorized/estonia-becomes-first-country-to-recognize-russias-actions-in-ukraine-as-genocide> (last accessed: 12.08.2022)

82. Estonia continues to support Ukrainian students, *StudyInEstonia*. 2022. URL: <https://studyinestonia.ee/news/estonia-continues-support-ukrainian-students> (last accessed: 18.10.2022)

83. Estonia hopes Ukraine will sign association agreement with EU in 2013, *Kyiv Post*. 2012. URL: <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/estonia-hopes-ukraine-will-sign-association-agreement-with-eu-in-2013-317190.html> (last accessed: 25.08.2022)

84. Estonia joins training program of Ukrainian military in UK, *Interfax*. 2022. URL: <https://en.interfax.com.ua/news/general/853167.html> (last accessed: 15.10.2022)

85. Estonia Launches the Go Global 2022 awards program, *Enterprise Estonia*. 2022. URL: <https://eas.ee/en/estonia-launches-the-go-global-2022-awards-program/> (last accessed: 23.09.2022)

86. Estonia Stops Issuing Visas to Russians & Bans Them From Entering the Country, *Schengenvisa*. 2022. URL: <https://www.schengenvisainfo.com/news/estonia-stops-issuing-visas-to-russians-bans-them-from-entering-the-country/> (last accessed: 18.08.2022)

87. Estonia supports NATO's expansion policy: Lawmaker, *Anadolu Agency*. 2022. URL: <https://www.aa.com.tr/en/europe/estonia-supports-natos-expansion-policy-lawmaker/2707962> (last accessed: 13.10.2022)

88. Estonia to close airspace to Russian planes from midnight, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608513518/estonia-to-close-airspace-to-russian-planes-from-midnight> (last accessed: 11.08.2022)

89. Estonia to pilot a national mobile app based on the Ukrainian Diia application, *e-Estonia*. 2022. URL: <https://e-estonia.com/estonia-to-pilot-a-national-mobile-app-based-on-the-ukrainian-diia-application/> (last accessed: 19.11.2022)

90. Estonia to send protective equipment and ammunition to Ukraine, *Army Technology*. 2022. URL: <https://www.army-technology.com/news/estonia-equipment-ammunition-ukraine/> (last accessed: 15.10.2022)
91. Estonia Wants Association Agreement Concluded With Ukraine and Approved for Moldova, Georgia and Armenia, *Ministry of foreign affairs of Estonia: official web-site*. 2013. URL: <https://vm.ee/en/news/estonia-wants-association-agreement-concluded-ukraine-and-approved-moldova-georgia-and-armenia> (last accessed: 25.08.2022)
92. Estonia will continue to fully support Ukraine, *Ministry of foreign affairs of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://vm.ee/en/news/estonia-will-continue-fully-support-ukraine> (last accessed: 25.08.2022)
93. Estonia will not recognise Russian passports in Donbass, Lithuania calls for EU action, *LRT*. 2019. URL: <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/1085420/lithuania-to-refrain-from-unilateral-action-after-estonia-refuses-to-recognise-russian-passports-in-donbass> (last accessed: 09.08.2022)
94. Estonia: Help to Ukraine, *Ukraine crisis: media center*. 2022. URL: <https://uacrisis.org/en/ukraine-in-flames-199> (last accessed: 05.11.2022)
95. Estonian economy, *Invest in Estonia*. URL: <https://investinestonia.com/business-in-estonia/estonian-economy/structure/> (last accessed: 11.09.2022)
96. Estonian exports by country, *Trading economy*. URL: <https://tradingeconomics.com/estonia/exports-by-country> (last accessed: 11.09.2022)
97. Estonian external relations briefing: ‘The path of war’, *China-CEE Institute*. 2022. URL: <https://china-cee.eu/2022/06/07/estonia-external-relations-briefing-the-path-of-war/> (last accessed: 11.08.2022)
98. Estonian MFA: official Twitter account. URL: <https://twitter.com/MFAestonia/status/1395732172418527234> (last accessed: 09.08.2022)
99. Estonian minister endorses defense assistance package for Ukraine, *The Baltic Times*. 2021. URL:

https://www.baltictimes.com/estonian_minister_endorses_defense_assistance_package_for_ukraine/ (last accessed: 09.08.2022)

100. Estonian PM: Ukraine's Membership in EU Is Our Moral Duty, *Schengenvisa*. 2022. URL: <https://www.schengenvisainfo.com/news/estonian-pm-ukraines-membership-in-eu-is-our-moral-duty/> (last accessed: 05.09.2022)

101. Estonian President: Russia's Actions Threaten International System, *International Peace Institute*. 2014. URL: <https://www.ipinst.org/2014/09/estonian-president-russias-actions-threaten-international-system> (last accessed: 07.08.2022)

102. Estonia's total military aid to Ukraine to date approaching €300 million, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608793648/estonia-s-total-military-aid-to-ukraine-to-date-approaching-300-million> (last accessed: 21.11.2022)

103. Estoński minister: „Ukraina koniem trojańskim w Europie”, *Euractiv.pl*. 2019. URL: <https://www.euractiv.pl/section/polityka-wewnetrzna-ue/news/estonski-minister-ukraina-koniem-trojanskim-europy/> (last accessed: 02.09.2022)

104. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status, *Delegation of the European Union to Ukraine: official web-site*. 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232 (last accessed: 05.09.2022)

105. EU4SKILLS: BETTER SKILLS FOR MODERN UKRAINE, *EU4Skills*. URL: <https://eu4skills.info/en/> (last accessed: 15.10.2022)

106. Finland allows Estonia to send weapons to Ukraine, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608514337/finland-allows-estonia-to-send-weapons-to-ukraine> (last accessed: 25.03.2022)

107. Foreign Policy Development Plan 2030 of the Government of the Republic of Estonia, *Ministry of Foreign Affairs of Estonia*. URL: <https://www.vm.ee/en/ministry-state-protocol-press/foreign-policy-development-plan-2030>

108. International Security and Estonia 2022. Foreign Intelligence Service of Estonia. 2022. URL: <https://raport.valisluureamet.ee/en/foreword/> (last accessed: 10.08.2022)

109. Kaitsekoostöö. Eesti suursaatkond Kiiev. URL: <https://kyiv.mfa.ee/et/kaitsekoostoo/> (дата звернення: 19.02.2022)
110. Kaja Kallas on the atrocities in Ukraine, *The Economist*. 2022. URL: <https://www.economist.com/by-invitation/kaja-kallas-on-the-atrocities-in-ukraine/21808581> (last accessed: 12.08.2022)
111. Kaja Kallas: official Twitter-account. URL: <https://twitter.com/kajakallas> (last accessed: 10.08.2022)
112. Kuzio T. Ukraine at crossroads after rejecting EU pact, *Aljazeera America*. 2013. URL: <http://america.aljazeera.com/opinions/2013/11/ukraine-at-crossroadsafterrejectingeupact.html> (last accessed: 25.08.2022)
113. Leading Estonian and Ukrainian cyber security experts exchanged experiences in countering cyber threats. URL: <https://kaitseministeerium.ee/en/news/leading-estonian-and-ukrainian-cyber-security-experts-exchanged-experiences-countering-cyber> (last accessed: 21.02.2022)
114. Let Georgia, Ukraine into NATO now, Estonia says, *Reuters*. 2008. URL: <https://www.reuters.com/article/us-georgia-ossetia-estonia-idUSLE24491620080814> (last accessed: 25.08.2022)
115. Mardisalu-Kahar M. Estonia and the Eastern Partnership: the view from Tallinn, *European Council on foreign relations*. 2015. URL: https://ecfr.eu/article/commentary_estonia_and_the_eastern_partnership_the_view_from_tallinn3036/
116. Memorandum of cooperation in the field of digital transformation was signed in presence of the Presidents of Ukraine and Estonia, *President of Ukraine: official website*. 2019. URL: <https://www.president.gov.ua/en/news/u-prisutnosti-prezidentiv-ukrayini-ta-estoniyi-pidpisano-mem-58585> (last accessed: 03.08.2022)
117. NATO Expansion, *DW*. 2008. URL: <https://www.dw.com/en/nato-assures-ukraine-it-has-not-been-forgotten/a-3789545> (last accessed: 25.08.2022)
118. Nine NATO allies back Ukraine's path to membership, *Euractiv*. 2022. URL: <https://www.euractiv.com/section/defence-and-security/news/nine-nato-allies-back-ukraines-path-to-membership/> (last accessed: 13.10.2022)

119. Open letter by Presidents in support of Ukraine's swift candidacy to the European Union, *President of the Republic of Lithuania: official web-site*. 2022. URL: <https://www.lrp.lt/en/media-center/news/open-letter-by-presidents-in-support-of-ukraines-swift-candidacy-to-the-european-union/37859> (last accessed: 02.09.2022)
120. Over 115,000 Ukrainian refugees entered Estonia since February, *ERR news*. 2022. URL: <https://news.err.ee/1608792319/over-115-000-ukrainian-refugees-entered-estonia-since-february> (last accessed: 18.10.2022)
121. Parliamentary Factions: Estonia Should Accept Ukrainian Refugees If Such a Need Arises, *ERR news*. 2014. URL: <https://news.err.ee/113771/parliamentary-factions-estonia-should-accept-ukrainian-refugees-if-such-a-need-arises> (last accessed: 07.08.2022)
122. Plantera F. The path towards e-governance in Ukraine, *E-governance academy*. URL: https://ega.ee/success_story/path-towards-egovernance-ukraine/ (last accessed: 19.11.2022)
123. President Ilves summoned the National Defence Council, *Office of the President of the Republic*. 2014. URL: <https://president.ee/en> (last accessed: 07.08.2022)
124. Prime Minister Kaja Kallas spoke with the Prime Minister of Ukraine Denys Shmyhal, *Kriis.ee*. 2022. URL: <https://kriis.ee/en/news/prime-minister-kaja-kallas-spoke-prime-minister-ukraine-denys-shmyhal> (last accessed: 10.08.2022)
125. *Riigikogu: official web-site*. URL: <https://www.riigikogu.ee> (last accessed: 07.08.2022)
126. Russel N. Democracy Promotion by Small States: The Case of Estonia's 'Niche Diplomacy' Approach in Ukraine, *IFAIR*. 2020. URL: <https://ifair.eu/2020/04/05/democracy-promotion-by-small-states-the-case-of-estonias-niche-diplomacy-approach-in-ukraine-2/> (last accessed: 13.11.2022)
127. Russia-Ukraine crisis: a view from Estonia, *Estonian World*. 2022. URL: <https://estonianworld.com/security/blog-russia-ukraine-crisis-a-view-from-estonia/> (last accessed: 18.08.2022)

128. Statement by Prime Minister Kaja Kallas: sanctions must follow Russia's recognition of the Donetsk and Luhansk territories as independent, *Kriis.ee*. 2022. URL: <https://www.kriis.ee/en/news/statement-prime-minister-kaja-kallas-sanctions-must-follow-russias-recognition-donetsk-and> (last accessed: 10.08.2022)
129. The Digital Economy and Society Index (DESI). URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi> (last accessed: 10.11.2022)
130. The Estonian Government requests consultations under Article 4 of the NATO Treaty, *Government of the Republic of Estonia: official web-site*. 2022. URL: <https://valitsus.ee/en/news/estonian-government-requests-consultations-under-article-4-nato-treaty> (last accessed: 11.08.2022)
131. The foreign ministers of the Nordic, Baltic and four Central European countries are in Narva discussing the situation in Ukraine, *Ministry of Foreign Affairs of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://vm.ee/en/news/foreign-ministers-nordic-baltic-and-four-central-european-countries-are-narva-discussing> (last accessed: 07.08.2022)
132. The government approved the vision for the Estonian digital society for the next decade, *Government of the Republic of Estonia: official web-site*. 2021. URL: <https://www.valitsus.ee/en/news/government-approved-vision-estonian-digital-society-next-decade> (last accessed: 10.11.2022)
133. The long-term impact on Estonia of the war between Russia and Ukraine: population, integration, foreign trade. 2022. URL: https://arenguseire.ee/wp-content/uploads/2022/06/2022_the-long-term-impact-on-estonia-of-the-war-between-russia-and-ukraine_report_summary.pdf (last accessed: 23.09.2022)
134. The North Atlantic Council discussed Russia's military action against Ukraine, *Ministry of Foreign Affairs of Estonia: official web-site*. 2014. URL: <https://vm.ee/en/news/north-atlantic-council-discussed-russias-military-action-against-ukraine> (last accessed: 07.08.2022)
135. The Parliament of Estonia declared Russia a terrorist regime: what does it mean, *VisitUkraine*. 2022. URL: <https://visitukraine.today/blog/1034/the-parliament>

[of-estonia-declared-russia-a-terrorist-regime-what-does-it-mean](#) (last accessed: 05.11.2022)

136. The Ukrainian and Estonia cooperation on culture, education and research affairs, *Embassy of Ukraine in the Republic of Estonia: official web-site*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/en/partnership/107-the-ukrainian-and-estonian-cooperation-on-culture-education-and-research-affairs> (last accessed: 03.08.2022)

137. The Ukrainian Minister of Culture visits Estonia, signs an Estonian-Ukrainian cultural cooperation programme, *Ministry of culture of the Republic of Estonia: official website*. 2017. URL: <https://kul.ee/en/news/ukrainian-minister-culture-visits-estonia-signs-estonian-ukrainian-cultural-cooperation> (last accessed: 02.11.2022)

138. The Ukrainian-Estonian Chamber of Commerce. URL: <https://uecc.ee> (last accessed: 15.09.2022)

139. The University of Tartu starts teaching Ukrainian, *University of Tartu: official web-site*. 2022. URL: <https://maailmakeeled.ut.ee/en/content/university-tartu-starts-teaching-ukrainian> (last accessed: 15.10.2022)

140. The World Bank: official web-site. URL: <https://data.worldbank.org/country/estonia> (last accessed: 11.09.2022)

141. Tõnis Lukas: Ukraine ready to recognise Estonian education of refugee children, *Ministry of foreign affairs of Republic of Estonia: official website*. 2022. URL: <https://www.hm.ee/en/news/tonis-lukas-ukraine-ready-recognise-estonian-education-refugee-children> (last accessed: 18.10.2022)

142. Trade and economic relations, *Embassy of Ukraine in the Republic of Estonia: official web-site*. URL: <https://estonia.mfa.gov.ua/en/partnership/106-torgovelyno-jekonomichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-jestonijeju> (last accessed: 15.09.2022)

143. Ukraine applies for Nato membership after Russia annexes territory, *The Guardian*. 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/sep/30/ukraine-applies-for-nato-membership-after-russia-annexes-territory> (last accessed: 13.10.2022)

144. Ukraine applies to join NATO's cyber defense center – NSDC, *Інтерфакс*.2022. URL:<https://en.interfax.com.ua/news/general/759823.html> (last accessed: 21.02.2022)

145. Ukraine is a priority of Estonia's foreign policy, *Міністерство закордонних справ України: офіційний веб-сайт*. URL: <https://mfa.gov.ua/en/news/74168-ukrajina-je-zovnishnyopolitichnim-prioritetom-jestonijinovopriznachenij-posol-jestonsykoji-respubliki-kaimo-kuusk>

146. Ukraine joins its first NATO cyber defense center meeting, *The Hill*. 2022. URL: <https://thehill.com/policy/cybersecurity/3507026-ukraine-joins-its-first-nato-cyber-defense-center-meeting/> (last accessed: 19.11.2022)

147. U-LEAD support project EGOV4UKRAINE, *E-governance academy*. URL: https://ega.ee/project/u_lead/ (last accessed: 19.11.2022)

148. U-LEAD with Europe: new Vulyk information system makes it easier to access public services, *EU Neighbours East*. 2021. URL: <https://euneighbourseast.eu/news/latest-news/u-lead-with-europe-new-vulyk-information-system-makes-it-easier-to-access-public-services/> (last accessed: 19.11.2022)

149. Wright H. How Estonia is helping Ukraine develop e-governance, *ERR news*. 2020. URL: <https://news.err.ee/1117599/feature-how-estonia-is-helping-ukraine-develop-e-governance> (last accessed: 13.11.2022)

150. Yuschenko: Estonia and Ukraine share a common idea of Europe, *Government of the Republic of Estonia: official web-site*. 2022. URL: <https://www.valitsus.ee/en/news/yushchenko-estonia-and-ukraine-share-common-idea-europe> (last accessed: 25.08.2022)

Література:

151. Касянчук М.Г. Громадські організації української діаспори. Суспільні трансформації: міждисциплінарний аспект. № 2 (81). 2022. С. 144-154.

URL: https://www.researchgate.net/publication/361780301_Non-governmental_organizations_of_the_Ukrainian_diaspora_in_Estonia

152. Країни світу і Україна. Енциклопедія. Кудряченко А.І. Видав. Фенікс. 2017. 564 с. URL: https://archive.org/details/kr_sv01/mode/2up

153. Кулага І., Ткаченко О., Клівак В. Компаративний аналіз упровадження та розвитку електронного урядування в Україні та Естонії. *Стратегія економічного розвитку України*. №46. 2020. С. 36-52. URL: https://www.academia.edu/81444844/Comparative_analysis_of_formation_and_development_of_electronic_government_in_Ukraine_and_Estonia

154. Купчик О. Демократичні держави й радянські республіки “постімперського простору” у налагоджені офіційних відносин з УСРР (1919-1923 рр.). 2015. 16 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1zJUgTi6_BzV6EXiYlg7XTQICoox0VOAX/view

155. Марценюк Р. Військова співпраця України та країн Балтії (1991-2017). Європейські історичні студії. Науковий електронний журнал. 2017. № 8. URL: <https://drive.google.com/file/d/1mL1OQwtNoqkNN8QgGn-RRFECcnlLpgNp/view>

156. Матяш І. Іноземні представництва в Україні (1917-1919 рр.): державна місія та повсякденність. НАН України. Інститут історії України. Наукове товариство історії дипломатії та міжнародних відносин. Київ. 2019. 556 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Matiash_Iryna/Inozemni_predstavnytstva_v_Ukraini_19171919_rr_derzhavna_misiia_ta_povsiakdennist.pdf

157. Українська РСР на міжнародній арені. Збірник документів. (1917–1923 рр.). В.М. Корецький. Київ. 1966. 668 с.

158. Хорошенко С.І. Україна-Естонія: співробітництво в галузі культури, освіти і науки. Вісник НЮІ ім. Ярослава Мудрого. 2012. 12 с.

159. Шпарага Т., Михалюк М. Українці в Естонії: проблеми асиміляції та інтеграції. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 27 с. URL:

https://www.academia.edu/34775403/УКРАЇНЦІ_В_ЕСТОНІЇ_ПРОБЛЕМИ_АСИМІЛЯЦІЇ_ТА_ІНТЕГРАЦІЇ UKRAINIANS IN ESTONIA PROBLEMS OF ASSIMILATION AND INTEGRATION doc

160. Cheung T. The Crisis in Ukraine: An ‘Estonian’ Perspective. Konrad Adenauer Stiftung. 2015. P. 5. URL: https://www.academia.edu/16684277/The_Crisis_in_Ukraine_An_Estonian_Perspective

161. Jauhiainen J. Temporary protected Ukrainians and other Ukrainians in Estonia. University of Turku. Turku, 2022. 138 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/364817798_Temporary_protected_Ukrainians_and_other_Ukrainians_in_Estonia_2022

162. Kuusik R. Estonia’s development cooperation: Power, prestige and practice of a new donor. Yearbook. Tallinn, 2006. P. 165. URL: https://www.files.ethz.ch/isn/56436/Yearbook_2006.pdf

163. Made V. “Shining in Brussels? The Eastern Partnership in Estonia’s Foreign Policy.” *Perspectives*. №2 (19). 201. P. 67–79. URL: <http://www.jstor.org/stable/23616145> (last accessed: 18.08.2022)

164. Maigre M. Estonia: In Pursuit of a Value-Based Foreign Policy. The German Marshall Fund of the United States. 2015. 20 p. URL: <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep19010.7.pdf>

165. Mohylnytska K. Cooperation between Ukraine and the Baltic states in the field of security and defense after 2014. EVROPSKÝ POLITICKÝ APRÁVNÍ DISKURZ. Kyiv, 2020. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2020/2020-7-4/05.pdf>

166. Raudjärv M. Economic and trade relations of Estonia as EU member state, including with Russia and Ukraine. Tartu, 2015. P.25 URL: <https://ojs.utlib.ee/index.php/TPEP/article/view/12237/7347>

167. Ukrainlased. Rahvused Eestis. Lvivi Riikliku Polütehnilise Ülikooli kultuuri-, hariduse- ja diasporaa suhete rahvusvaheline instituut. 2015. URL: <http://krok.miok.lviv.ua/wp-content/uploads/2015/06/Ukrainaest1.pdf>

168. Vilson M. Baltic Perspectives on the Ukrainian Crisis: Europeanization in the Shadow of Insecurity. *Ideology and Politics*. №1 (7). Tartu, 2017. P. 8-46. URL: <https://ideopol.org/wp-content/uploads/2017/10/1.3.ENG.%20Baltic%20Perspectives%20Final.pdf>

169. Vilson M. The Foreign Policy of the Baltic States and the Ukrainian Crisis: A Case of Europeanization? *New Perspectives: Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*. №2 (23). Prague, 2015. P. 49-76. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1177/2336825X1502300203>

170. Zhenchenko A. Ukraine as a foreign policy priority of Estonia: a feature of neo-regionalism. Bachelor's Thesis. Tallinn University of technology. Tallinn, 2016. 56 p.

ДОДАТКИ

Додаток А. Топ-3 рейтингу країн, які найбільше допомагають Україні.²¹⁶

	Базова підтримка*	Визнання геноциду Росії проти України	Вислано російських дипломатів з країни	Допомога Україні, \$ млрд	Допомога Україні, % від ВВП	Візити в Україну навесні 2022 року	Рейтинг дружності
 Польща	Так	Так	45	3,1	0,46	Президент, Прем'єр	97
 США	Так	Так	12	45,8	0,22	Спікер, Держсек	96
 Естонія	Так	Так	17	0,3	0,81	Президент	95

Додаток Б. Рейтинг пост-радянських країн за ВВП на душу населення.²¹⁷

²¹⁶ Рейтинг друзів України. 20 країн, які найбільше допомогли Україні з моменту російського вторгнення, *Forbes*. 2022. URL: <https://forbes.ua/inside/rejting-druziv-ukraini-20-krain-yaki-naybilshe-dopomogli-ukraini-z-momentu-rosiyskogo-vtorgnennya-rejting-forbes-31052022-6292> (дата звернення: 05.11.2022)

²¹⁷ International Monetary Fund. URL: <https://www.imf.org/en/Home> (дата звернення: 05.11.2022)